

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İNANÇ MÜZİĞİ ETNOLOJİSİ ÇERÇEVESİNDE ADIYAMAN
İLİ BULAM KASABASINDA ALEVİ İNANÇ
MÜZİĞİ GELENEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Banu MUSTAN DÖNMEZ

Hazırlayan
Ali AŞKIN

Malatya 2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİKOLJİ BİLİM DALI
MÜZİK EĞİTİMİ BİLİM DALI

İNANÇ MÜZİĞİ ETNOLOJİSİ ÇERÇEVESİNDE ADIYAMAN İLİ
BULAM KASABASINDA ALEVİ İNANÇ MÜZİĞİ GELENEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ali AŞKIN

Danışman
Doç. Dr. Banu MUSTAN DÖNMEZ

Malatya-2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İNANÇ MÜZİĞİ ETNOLOJİSİ ÇERÇEVESİNDE
ADİYAMAN İLİ BULAM KASABASINDA ALEVİ
İNANÇ MÜZİĞİ GELENEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Banu MUSTAN DÖNMEZ

HAZIRLAYAN
Ali AŞKIN

Jürimiz tarafından 20 Eylül 2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu Yüksek Lisans tezi oybirliği ile başarılı bulunarak Müzik Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvan Ad Soyadı

1. Doç. Dr. Banu MUSTAN DÖNMEZ
2. Doç. Dr. Serkan ÇAKIR
3. Doç. Dr. Murat BULGAN

İmzası

.....
.....
.....

İNönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih vesayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof.Dr.Mehmet KUBAT
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Banu MUSTAN DÖNMEZ danışmanlığında hazırladığım “İnanç Müziği Etnolojisi Çerçevesinde Adıyaman İli Bulam Kasabasında Alevi İnanç Müziği Geleneği” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün eserlerin hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Ali AŞKIN

ÖNSÖZ

“İnanç Müziği Etnolojisi Çerçevesinde Adıyaman İli Bulam Kasabasında Alevi İnanç Müziği Geleneği” isimli bu çalışmada, Adıyaman Bulam’da yaşayan Alevilerin kültürel kimlikleri, inanç ritüelleri olan cem törenleri üzerinde çalışılmıştır.

Çalışmanın bu aşamaya gelmesinde büyük emeği ve desteği olan değerli hocam ve tez Danışmanım Sayın Doç. Dr. Banu MUSTAN DÖNMEZ’e, çalışmama zamanlarını ayırıp baştan sona okuyan imla kurallarını kontrol eden değerli çalışma arkadaşlarım Ekber ÇALĞAN ve Abuzer DEMİR’e, aklıma takılan her soruyu gönül rahatlığıyla sorabildiğim dostum Mustafa Umut DEMİRCİ’ye, bölgede yaptığım çalışmalar esnasında her türlü kolaylığı sağlayan son derece misafirperver olan “Canlar” a ve yaptığım görüşmelerde gerek bilgisiyle gerek de mütevazı duruşuyla çalışmama son derece yardımcı olan “Ali BÜYÜKŞAHİN” Dede’ye teşekkür ederim.

ALİ AŞKIN
Malatya, 2019

ÖZET

Sözlü gelenele günümüze kadar gelen Alevilik inancında en büyük etki şüphesiz ki müzik olmuştur. Sözlü geleneğin en büyük etkisi akılda kalması ve bir sonraki kuşaklara aktarılmasında rol alan; jest, mimik, müzik ve folklorik ritüellerin kullanılmasıdır. Bu bağlamda Alevilik inancının günümüze gelmesinde Alevi müziklerinin köprü niteliğinde olduğunu göstermektedir.

Türkiye coğrafyasında önemli bir konuma sahip olan Adıyaman, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde toprakları bulunan, konumu itibariyle stratejik öneme sahip olan ilimizdir. Bu sebeple birden çok kültüre ev sahipliği yapmış kozmopolit bir yapıya sahiptir.

Alevi vatandaşlarının belirli bölgelerde yoğunlaştığı Adıyaman İlimizde, Alevi kültürü canlılığını devam ettirmektedir. Gerek Alevi dedelerini barındırması gerek de Aleviliğin temeli ve devamı niteliğinde olan ocakların önemli yer tuttuğu Adıyaman'da mevcut Alevi inanç kültürü ile Alevi inanç ritüellerinin objektif bir şekilde incelenmesine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda tezimizde Adıyaman İli Bulam Kasabasında halen varlığını sürdüren Alevilerin; tarihsel kökenleri, ocakları, alevi müziği inanç ritüelleri genel boyutta incelenmiştir.

Bu çalışmada, Alevi inancının günümüze kadar gelmesinde en büyük payı olan Alevilik müziğinden ve sözlü geleneğin günümüze kadar gelmesinde en büyük payı olan; âşıklık, alevilik, dedelik ve ocaklardan bahsedilmiştir.

Anahtar Sözcükler: “Alevilik”, “Adıyaman İli / Bulam Kasabası”, “İnanç Müziği Etnolojisi”, “Cem Müziği”

ABSTRACT

The most significant effect in Alevi belief, which existed until today by the oral tradition, is undoubtedly music and the greatest effect of oral tradition is being remembered easily and using the gestures, mimics, music and folk-rational rituals during the transferring to next generations. In this context, it is obvious that the Alevi music is inevitable factors for the transfer of Alevi belief to the new generations.

Adıyaman having an important position in Turkey's geography, is located in both East and Southeast part of Anatolia, has a great strategic importance. For this reason, it has a cosmopolitan structure that hosts many culture.

The Alevi culture has a dynamic form in Adıyaman where the Alevi citizens are concentrated in certain regions. In Adıyaman the Alevi belief culture and the Alevi belief rituals need to be examined objectively. Because in Adıyaman there are some important Alevi Dedes and ocaks both of which are the keystones and the contds of Alevi culture. In this context, this study aimed to examine the historical origins, ocaks and the Alevi music belief rituals of Alevis living in Bulam town in Adıyaman province.

In this study the Alevi music, which has great effect on the transfer of Alevi culture to new generations, and aşık, alevi, dede and the ocak concepts which have great effect on the transfer of oral tradition to the modern world, were studied.

Key Words: Ethnology of Sacred Music, Adıyaman/Bulam, Alewi, Culture

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY SAYFASI	iii
ONUR SÖZÜ.....	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL, KÜLTÜREL, COĞRAFİ ve ETNİK YÖNLERİYLE ADIYAMAN İLİNE BAĞLI ‘BULAM’ KASABASI

1.1. Tarihsel Yapı	4
1.1.1. Adıyaman İli Tarihsel Yapı	4
1.1.2. Adıyaman İli Çelikhan İlçesi	7
1.2. Adıyaman İli Çelikhan İlçesi ve Bulam Kasabası Kültürel, Coğrafi ve Geçimsel Yapı	8
1.3. Adıyaman İli Demografik Göstergesi.....	10
1.3.1. Adıyaman İli Bulam Kasabası’nda Etnik Demografi	11
1.4 Adıyaman Bulam Kasabası’nda Ocaklar ve Yayılım Alanları.....	12
1.4.1. Ocak Sözcüğünün Türkçe'deki Anlamları.....	13
1.4.2. Doğu Anadolu Aleviliğinde en yaygın olan ocaklar;	19

İKİNCİ BÖLÜM

ALEVİ DİNSEL MÜZİK GELENEĞİ

2.1. Alevilerde Kırklar Semahı	23
2.1.1. Alevilerde ‘Cem ve Müzik’	32
2.1.2. İnanç Müziği Türlerinin Genel ve Biçimsel Yapıları.....	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULAM KASABASINDA ALEVİ İNANÇ MÜZİĞİ GELENEĞİ

3.1. Bulam Kasabası ve Köylerinde Cem ve İnanç Müziği Geleneği.....	51
3.2. Bulam Cemlerindeki Semahların Kültürel ve Koreografik Analizi.....	55
3.3. Bulam Cemlerindeki Deyişlerin Ritmik ve Makamsal Özellikleri	58
3.4. Yöre İnanç Müziklerinin İcra Edildiği Çalgılar ve Müziksel Analizi.....	59
3.5. Bulam Cemlerindeki Methiye-Mersiyelerin Yapısal Özellikleri	61
SONUÇ	72
KAYNAKÇA.....	74
EKLER	76

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Adıyaman İli 2018 yılı İl ve İlçe Nüfusu	11
--	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Adıyaman İlinin Haritası	6
Şekil 2.2. Adıyaman ilinin Çelikhan ilçesi	8
Şekil 2.3. Bulam Kasabası haritası	10

GİRİŞ

Alevilik, geçmişi itibariyle ele alınacak olursa Türklerin islamiyeti kabul etmeleriyle başlayan ve günümüze kadar gelen bir inanıştır. Günümüzde Alevilikle ilgili yapılan çalışmaların temeline inildiğinde Aleviliğin tarihsel süreci ve Aleviliğin genel ritüellerinden bahsedilmektedir. Fakat Aleviliğin temeline ve sahasına inecek olursak Aleviliğin alan araştırmalarıyla pek ele alınmadığını görmekteyiz. Yöreden yöreye, ilçeden ilçeye, farklılık gösteren bu inanın yapılan alan araştırmaları önemini arttırmaktadır.

Alevilerin ibadetlerini, inançlarını ve yaşama biçimlerini bilmek; karşılaştığı sorunları, sıkıntıları dinlemek Aleviliği bilimsel olarak incelemek açısından önem arz etmektedir. Bu sayede Türklerin geçmişten günümüze kadar süre gelen din tarihinin karanlıkta kalan kısımları aydınlanacaktır.

Özellikle son zamanlarda akademik anlamda oldukça fazla çalışma yapılan Alevilik konusu mevcut kaynaklar içinde bilimsel olmayanlardan farklı yorumlar çıkmaktadır. Bilimsel bilgilerin eksikliği ve birtakım insanların düşünce yapısını yansıtmayıp ters düşmesinden kaynaklı olarak var olan problemler sağlıklı bir açıdan ele alınmamaktadır. Yapılan çalışmalarda çok azının, etnomüzikoloji alanından yapılmasından dolayı mevcut kültürün yerinden incelenememesine sebep olur. Aleviliğin yazılı bir kültürden ziyade sözlü kültürün bir ürünü olduğu için ulaşılabilecek en doğru bilgilere alanda ulaşılabileceği gerçeğini gösteriyor. İlden ile ilçeden ilçeye yöresel değişiklik gösteren Alevilikte farklı gelenek, görenek, inanç ve ritüeller vardır. Bundan dolayı Aleviliğe bir bakış açısıyla bakılmaz, sübjektif olarak ele alınmaz. Yani bilimsel çalışmalara ek olarak yapılan alan araştırmalarını sentezleyip gerçek bilgiye ulaşabiliriz.

Farklı kültürlere ve medeniyetlere yıllar boyunca ev sahipliği yapan Adıyaman, Türkiye tarihinde önemli bir yere sahiptir. Mevcut zenginliğin en büyük sebebi doğu ve güneydoğu Anadolu'yu birbirine bağlamasından dolayıdır. Çalışmada inanç müzik örneklerinden, Adıyaman ili, Çelikhane ilçesine bağlı Bulam 'nda yapılan Alevi müziği üzerinde durulmuştur. Bu topluma ait müziğe değinmeden önce bölge hakkında; geçim kaynağı, jeopolitik konum ve tarihsel gelişim hakkında bilgilere değinilecektir. 'Alevilik', 'Ocak', 'Semah' ve 'Deyiş' kavramları üzerinde durulacaktır.

Problem Durumu

Adıyaman ili Bulam Kasabasında Alevi inanç müziği geleneği nasıl yapılmaktadır?

Alt Problemler

1. Semahlar geleneksel kültürün bir ürünü müdür?
2. Yöreye has bir semah ve deyiş var mıdır?
3. Yörede cem esnasında kullanılan enstrümanlar notayla mı icra edilir?
4. Bölgede kullanılan Kürtçe dili semah ve deyişlere de yansımış mıdır?
5. Semahlar hangi sıklıklar yapılır?

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Önemi

Etnik yapı bakımından çevresindeki illere göre farklılık gösteren Adıyaman'ın Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yer alması ve çevresindeki büyük şehirlerin arasında mevcut kültürünü koruması itibariyle stratejik bir konuma sahip olan ilimizdir. Çevresindeki illere nazaran daha küçük kalması sebebiyle etnik ve dini yapısını korumaktadır.

Adıyaman İli Bulam Kasabasında yaşayan Alevilerin inanç kültürleri ve bu kültür içerisinde etkin bir yere sahip olan inanç müziği pratikleri, inanç müziği etnolojisi çerçevesinde “tarafsız” bir biçimde ele alınacaktır.

Ayrıca çalışmada Adıyaman Bulam Cemevinde yapılan “Cem” töreni incelenecek ve yapılan analizler sonucunda bölgenin kültürü hakkında sonuçların elde edilmesi amaçlanmaktadır.

Sözlü geleneğin ürünü olarak günümüze kadar gelen Alevilik konusunda son zamanlarda pek çok çalışma yapılmaktadır. Fakat yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu Alevi müziği hakkındaki genel bilgiler üzerinedir.

Öncesinden pek çalışma yapılmamasından dolayı mevcut kültürün kaynak niteliği taşıyan bu çalışmayla sonraki kuşaklara aktarılması yönüyle önem arz etmektedir.

Sınırlılıklar

Bu çalışma Adıyaman ili, Çelikhan ilçesi, Bulam Kasabası ile sınırlıdır.

Materyal- Metot

Öncesinde literatür çalışmalarına fazlaca konu olmayan Bulam Kasabası, yazılı literatürün direk kullanımı açısından sorunludur. Ancak bu durum bu çalışmanın özgünlük değerini arttırmaktadır. Bulam ile ilgili tarihsel, coğrafi ve demografik bilgiler için literatür taraması yapılacak, spesifik kültürel ve müziksel bilgiler için sosyal bilimlere ait nitel araştırma yöntemleri ve kültür analizi deseni kullanılacak; bu amaçla alan çalışması, gözlem, görüşme, etnografik veri toplama yöntem ve teknikleri kullanılacaktır.

Bölgede kültürel ve müziksel açıdan çalışmanın yazarına kaynaklık edilecek kişilerle görüşülerek; bölgedeki müziksel olgu gözlem yoluyla izlenecektir. Bu veriler var olan etnomüzikoloji ve ilgili sosyal bilim teorileri ile tekrar yorumlanacaktır.

Yöntem

Bu çalışmanın yönteminde, konuyu alanda inceleme yani alan araştırması yöntemi sıklıkla kullanılmıştır. Tarihsel ve Sistemantik müzikoloji yönteminden yararlanılmıştır. (DÖNMEZ MUSTAN, 2014:10-11)

Öncelikle Adıyaman ili, ardından Çelikhan ilçesi ve Bulam yöresine ait bölgesel taramalar yapılmıştır. Alevi inanç kültürüyle alakalı tez, makale, kitap, hakemli dergiler taranmıştır.

Adıyaman ilinde Alevi inancına mensup kişilerin yoğunlukta olduğu, Alevilik ritüelleri açısından önemli yer tutan Bulam yöresine yılın belirli zamanlarında (01.07.2018, 03.05.2018, 07.08.2018, 03.05.2019, 03. 06. 2019) özellikle cem ayinlerinin gerçekleştirildiği zamanlarda gidilmiştir. İnanç gereği yapılan ritüeller gerekli kişilerden müsaade alınarak kayıt altına alınmıştır.

Yörede oldukça önemli yere sahip olan ve Aleviliği genel unsurlarından biri sayılan Alevi Dedeleriyle sıkça mülakat yapılmıştır. Cem ayini esnasında Alevi dedelerin yönettiği, zakirlerin icra ettiği eserler dijital ortamda gerçeğine en yakın şekilde notaya alınmıştır. Derlenen semahlar ezgisel, ritmik, hece sayısı ve koreografik analizleri yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL, KÜLTÜREL, COĞRAFI ve ETNİK YÖNLERİYLE ADIYAMAN İLİNE BAĞLI 'BULAM' KASABASI

1.1. Tarihsel Yapı

1.1.1. Adıyaman İli Tarihsel Yapı

Adıyaman ili tarihi itibariyle bilinen en eski yerleşim merkezlerindedir. Adıyaman ilindeki Palanlı Mağarasında bulunan kazılarda da anlaşıldığı üzere kent tarihinin M.Ö 40.000 yıllarına dayandığı görülmektedir. Bir başka örneği de Samsat ilçesinde bulunan Şehremuz Tepesinde bulunan tarihi kalıntılarda ise M.Ö 7000 yıllarına kadar Paleolitik çağda, MÖ. 5000 yıllarına kadar Neolitik, M.Ö 3000 yıllarına kadar Kalkolitik ve M.Ö 3000-1200 yılları arasında Tunç Çağı Dönemlerinin yaşandığı bilinmektedir. Bu dönemlerde Hititlerde Mitanniler arasında el değiştirmiştir. Hitit devletinin yıkılmasından sonra karanlık dönem beklemeye başlamıştır.(Kara,2012: 191-193)

M.Ö 1200 yılından Frig devletinin kuruluşu olan M.Ö 750 yılına kadar bölgede Frig devletinin olduğu düşünülmektedir. Fakat herhangi bir yazılı belgeye dayandırılmamıştır. Mevcut yörenin yine bu yıllarda Asurlulardan etkilendiği düşünülmektedir. Yine bunu doğrulayacak belgeler Samsat ve Kahta ilçesinde bulunan çivi yazıları ile ortaya çıkmıştır. Mevcut yazılara göre Mezopotamya'daki tarihi geçmiş esintileri Adıyaman'da da mevcuttur. Yine bu dönemde Adıyaman ili ve çevresinde Hitit devletinin hüküm sürdüğü düşünülmektedir. Hitit devleti yıkıldıktan sonra da Kummuh devleti hüküm sürmüştür.(Özkan,2016:21-22) M.Ö 900-700 yılları arasında ise Adıyaman ili ve yöresi Asurluların etkisinde kalmıştır. Ardından kral Mithradetes Kallinikos Kommagene Krallığının egemenliğini ilan etmiştir ve hükmünü M.S 72'ye kadar sürdürmüştür. Milattan sonraki bu tarihten sonra Adıyaman ili ve yöresi Roma imparatorluğunun eline geçmiştir. Adıyaman ili bu tarihte Roma imparatorluğunun Suriye eyaletine bağlanmıştır. Daha sonra Roma imparatorluğu Batı ve Doğu Roma olarak ikiye ayrılmıştır. Adıyaman ili Doğu Roma İmparatorluğuna katılmıştır. 643 yılından sonra Adıyaman iline İslami vatandaşların talebi artmıştır ve bölgeye göçler başlamıştır. Bu göçlerden dolayı 670 yılında Emevi devleti kurulmuştur.

Adıyaman ili ve çevresi 758 yılında Arapların eline geçince, sil baştan imarı yapılan bu şehre, Emevi komutanlarından Mansur bin Ca'vane bin el-Haris, el-'Amire'nin isminden ötürü "Hısn-ı Mansur" adı verilmiştir. 926 yılına kadar süren hükmünden sonra Abbasilerin eline ardından Hamdanilerin eline geçer. 958 yılından sonra Adıyaman ili ve çevresi Bizanslıların eline geçer. Bizanslıların bölgeye hükmüyle beraber Türklerin akın ettiği ve yerleştiği görülmektedir. (Öztürk,2008:17)

1204-1298 yılları arasında Samsat ve yöresini Anadolu Selçukluları ele geçirir. Ardından Moğol saldırıları yaşanır. 1298'de Adıyaman ili ve Çevresi Memlüklerin eline geçer. Ardından Yavuz Sultan Süleyman İran seferi esnasında Osmanlı topraklarına katmıştır. Osmanlı topraklarına dâhil olan Adıyaman İli, ilk önce Sancağı Samsatta bulunan Maraş Beylerbeyliğine bağlıyken Tanzimat'tan sonra Malatya iline kaza olarak bağlanmıştır.(<http://adiyamanli.org/tr/tarih.html> (03.05.2018))

1923 yılında Cumhuriyet ilan edildikten sonra önceki ismi Hısn-ı Mansur olduğu bilinmekte olan Adıyaman ili bu ismini ne sebeple aldığına dair bir takım söylentiler olsa da Hısn-ı Mansur öncesindeki isimleri kaynaklara geçmemiştir. Yine bazı tarih bilimcileri önceki adının Adıyaman değil de geçmişten bir uygarlık olan Eti kavminin Adıyaman'da bulunmalarından dolayı Etiman olduğu söylenmektedir. Bir takım söylencelere göre ise verimli ve bol mahsul alındığı için Arapların Vadul Eman ismini koydukları söylenmektedir.(Tozlu,2013:140-141)

Adıyaman'da arkeolojik kazılar sonucu bulunan bir şehir olan Perre Antik Kent civarında ise Yedi Şehit için yapılan bir manastır olduğu görülmektedir. Bu yedi şehitlerin babası putlara tapan bir putperesttir. Şehitler babalarının evde bulunmadıkları bir esnada putları kırmışlardır. Babaları geldiklerinde ise sadece Allah'ın varlığının olduğunu savunmuşlardır. Bunu üzerine baba yedi çocuğunu birden öldürmüştür. Allah'ın yolunda ölen ve şehitlik mertebesine ulaşan bu yedi kardeş için yapılan yedi manastırın şehir halini aldığı için Adıyaman'a Yediyaman isminin kullanıldığı mevcut rivayetler arasındadır. Adıyaman ilinin son ismine yakın rivayet ise memleketin Adıman ismiyle hitap edilen bir hükümdarın idaresinde olduğunu ve çok sevilen bu hükümdarın şanına yakışır bir şekilde hitap edilmesinden kaynaklı Adıyaman isminin verildiği söylenmektedir. Fakat bu iddiayla ilgili yazılı bir kaynak bulunmamaktadır. (Yağınlı,2013:17-18)

- Adıyaman Kronolojisi

M.Ö. 40000- M.Ö. 7000 Paleolitik

M.Ö. 7000 - M.Ö. 5000 Neolitik

M.Ö. 5000 - M.Ö. 3000 Kalkolitik

M.Ö. 3000 - M.Ö. 1200 Hititler

M.Ö. 1200 - M.Ö. 750 Asurlular

M.Ö. 750 - M.Ö. 600 Frigler

M.Ö. 600-M.Ö. 334 Persler

M.Ö. 334-M.Ö. 69 Makedonlar

M.Ö. 69-M.S. 72 Kommagene Krallığı

72-395 Roma İmparatorluğu

395-670 Doğu Roma (Bizans)

670-758 Emeviler

758 - 926 Abbasiler

926- 958 Hamdaniler

958 –1114 Bizanslılar

1114 –1204 Eyyubiler

1204 –1298 Anadolu Selçuklular

1298 –1516 Memlukkular

1516 –1923 Osmanlı İmparatorluğu

1923-... Türkiye Cumhuriyeti

(<http://www.adiyamankulturturizm.gov.tr/TR-61345/tarihce.html> (15.06.2018))

<https://www.google.com/search> (20.06.2018)

Şekil 2.1. Adıyaman İlinin Haritası

1.1.2. Adıyaman İli Çelikhhan İlçesi

Roma, Bizans, Pers, Hitit, Asur, Selevkos devletlerinin egemenliğinde olan Çelikhhan Hz. Ömer devrinde Arapların himayesindedir. Ardından Keysun'a bağlanmıştır. Daha sonra 949 yılında tekrardan Bizanslılar alsa da 1071 senesinde Malazgirt meydan muharebesinden sonra Çelikhhan İlçesi ve çevresiyle beraber Memlük devletinde almıştır. Ardından Timur ordusu himayesine girmiştir. 1516 senesinde olan Koçhisar Savaşı sonrasında Çelikhhan ve çevresi Yavuz Selim himayesindeki Dulkadiroğulları beyliğinden Osmanlı imparatorluğuna geçmiştir.

1839 yılında Tanzimat Fermanı ilan edildikten sonra merkezi Elazığ Harput'ta bulunan M'amurat-ül Aziz eyaletindedir. 1839 yılında M'amurat-ül Aziz eyaletinde 3 sancak bulunmaktadır. Bu sancaklardan bir tanesinde Malatya sancağıdır. 1864 tarihinde vilayetlerin kurulmasıyla beraber nizamname ve kadıliklar ilçe statüsüne erişmiştir. Daha küçük olan kadıliklarsa bucak müdürlüğü olmuştur. Bununla beraber 'Ortaköy' adı verilen bucak müdürlükleri oluşturulmuştur. Daha sonra önceki adı Arga olarak geçen Malatya ilinin Akçadağ ilçesine bağlanmıştır. 1927 senesine kadar Akçadağ ilçesine bağlı olan Çelikhhan, 1931 senesine kadar konumu itibariyle daha yakın olan Koçali Bucağına bağlanmıştır. 1931 senesinde Çelikhhan ismiyle bucak müdürlüğü olmuştur.

Çelikhhan ilçesinin bilinen ilk ismi Komişir'dir. Ardından Çelikhhan adını almıştır. Cumhuriyet tarihiyle beraber Çelikhhan ismiyle yazılı kaynaklara geçmiştir. Çelikhhan ilçesi temelinde dört oymaktan ibarettir. Yerleşik halkının çoğunluğunun oluşturduğu oymaklar Perta, Tılla, Hamkoda, Sisa oymaklarından oluşmuştur. Bununla beraber Haymanadan gelen Kureyş aşiretinin devamı olan Bışar, Aluşa, Kula ve Halila oymakları da bölgeye yerleşmiştir. Gaziantep'in Araban ile Islahiye İlçesinde bölgeye gelen Haca oymağı da bölgenin ova köylerine yerleşmişlerdir.

1934 senesinde halk dilinde "Mıtık" olarak lanse edilen bulaşıcı hastalık yüzünden çok sayıda insan ölmüştür. Bu hastalığın çıkış adresinin Çelikhhan olmasından ötürü en çok ölüm Çelikhhan'da olmuştur. Bundan ötürü Çelikhhan halkı büyük ölçüde çevre il ve ilçelere göç etmek zorunda kalmışlardır. O tarihte Ortaköy Müdürlüğünde Bulam, Köseuşağı, Porga ve Abdulharap olmak üzere dört köy bulunmaktadır. 1 Haziran 1954 yılına kadar bu durum devam etmiştir. 4 Mart 1954 tarih ve 6325 sayılı

kanunla ilgili olarak Malatya iline bağı olan Çelikhan ilçesi, Gerger, Besni, Kâhta ve Gölbaşı ilçesi Adıyaman iline bağlanmıştır. (Yağınlı,2013: 26-29)

(<https://www.google.com/search> (25.06.2018))

Şekil 2.2. Adıyaman ilinin Çelikhan ilçesi

1.2. Adıyaman İli Çelikhan İlçesi ve Bulam Kasabası Kültürel, Coğrafi ve Geçimsel Yapı

Adıyaman ilimiz Güneydoğu Anadolu bölgesinin batı kısmında yer alan doğal güzellikleri, sıcak iklimi, kültürel aktivite, zenginlikleriyle ve tarihi yapısıyla turizm alanında ciddi anlamda potansiyel sergileyen ilimizdir.

Adıyaman ilinin kuzeyinde Malatya, güneyinde Gaziantep ve Şanlıurfa, batısında Diyarbakır vardır. Çevresindeki iller itibarıyla tarihi boyunca ve günümüzde stratejik önemini koruyan Adıyaman oldukça köklü geçmişe sahiptir.

37-45 kuzey enlemi ile 38-17 doğu boylamı koordinatlarına sahip Adıyaman ilinin rakımı 669 metredir. İlin kara yüzölçümü 7614 km²'dir. Bu sayı göllerin ve akarsuların eklendiği takdirde 7871 kilometrekare olmaktadır.(Demir, 2004:116)

Çelikhan, Gölbaşı, Tut, Sincik, Kâhta, Gerger ve Merkez ilçesi olmak üzere sekiz ilçesi bulunmaktadır. Sincik, Tut, Gölbaşı, Gerger ve Çelikhan ilçelerinin büyük çoğunluğu dağlıktır. Merkez ve Kâhta ilçesinin güney kısmı ile Samsat ve Besni ilçesinin bir kısmı ovalıktır.

Çelikhan ilçesinin doğusunda Sincik ilçesi, batısında ise Malatya ilinin Doğanşehir ilçesi vardır. Güneyinde Adıyaman ilinin Merkez ilçesi vardır. Kuzey

yönünde ise yine Malatya ilinin Yeşilyurt ilçesi bulunmaktadır. Çelikhan ilçesinin Adıyaman il merkezine uzaklığı 55 kilometredir. Malatya iline uzaklığı 45 kilometredir. Yani lokasyon olarak Malatya iline daha yakın bir ilçedir.

Çelikhan ilçesine bağlı Bulam Kasabası ilçe merkezine yaklaşık 5-6 kilometre uzaklıktadır. Mesafenin uzun olmaması itibariyle coğrafi açıdan benzerlik göstermektedir. Karasal iklimin yaşandığı ilçede kışları yoğun kar yağışlıdır ve soğuk geçmektedir. Yazları ise oldukça sıcaktır. Fakat Adıyaman il merkeziyle kıyaslanacak olursa rakım olarak yüksek olmasından kaynaklı ve dağların arasında yer almasından dolayı yazları daha serindir.

İlçe ve kasaba halkının temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Tarıma elverişli alanları oldukça azdır. Bu durum mevcut tarım arazilerinin oldukça iyi değerlendirilmesini sağlıyor. Bunun için maddi olarak yüksek getirisinden dolayı en fazla ekilen ürün tütündür. Daha öncelerinde fasulye, mısır ve buğday tarımı yapılmaktadır. Bunun sebebi ise yöre halkının kendi ihtiyaçlarını karşılayacak besinleri üretip dışarı bağımlı kalmama isteğidir. Mera ve yaylaların az olmasından kaynaklı hayvancılık oldukça elverişsizdir. 44.000 civarı dekarlık alana sahip olan ilçede en büyük pay tütüne ayrılmıştır. 30.000 dekarlık alanda tütün üretimi yapılan Çelikhan İlçesi ve Kasabası ülke tütün rezervinin büyük bölümünü karşılamaktadır. 3000 dekarlık alanda hububat tarımı, 1500 dekarlık alanda meyve tarımı, 4000 dekarlık alanda bağ ve kalan kısmında ise meyve sebze tarımı yapılmaktadır. Tarıma elverişli olmayan dağlık ve engebeli yerlerde ise genellikle koyun, keçi gibi küçükbaş hayvancılık yaygındır. Buna ek olarak besicilik, süt ve süt ürünleri de yapılmaktadır. Bölgede yüksek dağlık alanlarda yapılan bir başka geçim kaynağı ise arıcılıktır. Üretilen balın florür açısından zengin olmasından dolayı bölgenin balına talep oldukça fazladır. Her yıl düzenlenen 'Bal Festivali' bölgenin ballarının tanıtımından ve piyasa içerisinde değer kazanmasından kaynaklı oldukça önemlidir.

Tarım ve hayvancılığa ek olarak Çelikhan ilçe merkezinde ve Kasabasında köyün yöresinin özelliklerini taşıyan halılar dokunmaktadır. Yün halısı denilen bu halının yanında halı seccadeler ve halı yastıklarda bölgeye ait kültür ve geçim kaynağıdır. Abubekir (yüz yüze mülakat, 03.05.2019)

Şekil 1.3.Bulam haritası

1.3. Adıyaman İli Demografik Göstergesi

Adıyaman'ın önceki nüfus miktarı incelemeye alındığında 1955 yılında 13966 olan kent merkezi nüfusunun, 1955 yılında yapılan nüfus sayımlarında yükseliş gösterdiği görülmektedir. Fakat 1970 yılında yapılan sayımda %68.4 nüfus artışıyla en yüksek artış değerine yükselmiştir. 1980 yılında yapılan sayımlarda %39.8 oranla artışında eskiye oranla gerileme gözlenmiştir. 1985, 1990, 1997 ve 2000 nüfus sayım sonuçlarının oranlarına göre, nüfusun arttığı gözlemlenmektedir. Bu yükseliş 1985 yılında %59.45'e, 1990 yılında %66.78'e (100 045), 1997 yılında %112'e, 2000 yılında %34 (nüfus 282.510) gibi yükseldiği görülmektedir.

Yapılan nüfus sayımları incelendiğinde merkeze bağlı olan kırsal nüfusu artış hızı Adıyaman nüfus artış hızından daha düşüktür. 1960 sayımında kırsal nüfus sayısının 1533 azalması ile artış hızı % -6.63 düşmüştür. Adıyaman'ın şehir nüfusu 2521 kişi çoğalmıştır. Böylece 1955-1960 dönemlerinde kırsal bölgeden şehir ilk göçler gerçekleşmiştir. Adıyaman ilinin şehir merkezi nüfus oranı incelendiğinde oranın yavaş bir şekilde artması başka İllere göç verdiğinin göstergesidir. 1965 yılında yapılan nüfus sayımında kırsal kesimin (-) değerinden kurtulup 6064 kişinin artmasıyla beraber %25 değerle en yüksek kırsal nüfus artış hızına ulaşmıştır. Adıyaman'ın şehir merkezi ve

kırsal nüfusunun 1990 yılında artış oranları incelendiğinde Adıyaman'ın endeks değerinin 716, Kırsal nüfusunun endeks değeri ise 161 olduğu gözlemlenir. Mevcut değerlerden çıkan sonuçla, şehir nüfusunun artış hızı kırsal nüfusunun artış hızından oldukça yüksektir.

1.3.1. Adıyaman İli Bulam Kasabası'nda Etnik Demografi

Tablo 1.1. Adıyaman İli 2018 yılı İl ve İlçe Nüfusu

İLÇE/Bel.	ERKEK	KADIN	TOPLAM
Besni/Besni Bel.	16750	16533	33284
Besni/Çakıhüyük Bel.	1028	948	1976
Besni/Kesmetepe Bel.	875	821	1696
Besni/Köseceli Bel.	1182	1135	2317
Besni/Şambayat Bel.	1863	1904	3767
Besni/Suvarlı Bel.	1313	1232	2545
Çelikhan/Çelikhan Bel.	4465	4217	8682
Çelikhan/ Bel.	1732	1617	3349
Gerger/Gerger Bel.	1858	1747	3605
Gölbaşı/Balkar Bel.	1013	1026	2039
Gölbaşı/Belören Bel.	1100	1030	2130
Gölbaşı/Gölbaşı Bel.	15783	15845	31628
Gölbaşı/Harmanlı Bel.	899	941	1840
Kahta/Akıncılar Bel.	918	874	1792
Kahta/Bölükyayla Bel.	1125	1100	2225
Kahta/Kahta Bel.	39701	38730	78431
Merkez/Adıyaman Bel.	127555	127141	254695
Merkez/Kömür Bel.	1720	1563	3283
Merkez/Yaylakonak Bel.	1129	1024	2153
Samsat/Samsat Bel.	1937	1820	3757
Sincik/İnceli Bel.	1175	1197	2372
Sincik/Sincik Bel.	2158	2143	4301
Tut/Tut Bel.	1803	1703	3506

[http://www.adiyaman.gov.tr/nufus-bilgileri\(01.07.2018\)](http://www.adiyaman.gov.tr/nufus-bilgileri(01.07.2018))

1.4 Adıyaman Bulam Kasabası'nda Ocaklar ve Yayılım Alanları

Alevilik deyince akla ilk gelen kavram 'Dedelik' ve 'Ocaklar'dır. Dedelik ve Ocak kuruluşu sayesinde yüzyıllar öncesine dayanan Anadolu Aleviliği günümüze kadar nesilden nesile doğru bir şekilde aktarılmıştır. Dedelik ve Ocaklar; geleneksel Aleviliğin günümüze kadar yapısını ve vasfını koruyarak gelmesinin en büyük etkenidir. Bunun sebebi de ocak kültürünün alt dalları olan ve önemini son derece koruyan erenler, dedeler ve abdallardır. Topluma öncü olan ve topluma yön veren bilge insanlar olan dedeler kendilerini toplumlarına bağışlayan seçkin insanlardır.

Alevilikteki Ocak anlamı Aleviliğin temel yapıtaşı olan dedelerin gelmiş olduğu soy anlamındadır. Alevilik ve Bektaşilikte Ocak kavramı oldukça kutsaldır. Alevilikte ehl-i beyt soyundan olanlara 'Ocazadeler', Hacı Bektaş-ı Veli'nin soyundan olanlara 'Çelebiler', Hacı Bektaş-ı Veli'nin soyundan gelenlere 'Dedebabalar' ismi verilir

Ocak kurumu ve Dedelik Kurumu, Türk geleneklerine ait olan şaman geleneği ile bağlantılıdır. Daha sonrasında hilafet anlayışına göre şekillenmiştir. Ehl-i beyt'i ve Peygamberi imam olarak kabul eden ve bunun sonucunda on iki imamlarla onun soyundan gelen dedeleri dini mertebenin en üstünde tutan Alevilerde, söz hakkı ve dini otorite dedelerdedir. Alevilik Türklerin İslam öncesindeki ve sonrasındaki inançları ve ritüelleri ortak bir paydada birleştirmesi sonucunda önemli yer tutmaktadır. Aleviler tarafında oldukça benimsenen liderler olan on iki imamlar ve dedeler dini otoritenin sevilen liderleri sayılmaktadır. (Rençber,2013:159-166)

Alevi dedeleri buldukları koşullara göre bir takım görevlerde yer almışlardır. Taliplerinin hayatında sürekli olumlu ve aktif olarak rol almışlardır. Alevi dedeleri taliplerinin doğumunda, ölümünde, nikâhlarında yanlarında bulunmuşlardır. Yine suçluları cezalandırmada, küsleri barıştırmada ve anlaşmazlıklar durumunda orta yol bulma konusunda aktif rol almışlardır. Günümüz şartları değerlendirildiğinde Alevi nüfusunun kırsal kesimde barınamayıp şehir merkezine göç etmesiyle beraber Alevilik gerekliliklerini yerine getiremedikleri gözlemlenmektedir. Dedeler de aynı şekilde şehir merkezine göç eden ve çeşitli bölgelere yayılan Alevilere vazifelerini icra edememenin hüznünü yaşamaktadırlar. Alevi dedeleri kırsaldan kente olan göçlerin Alevilik üzerinde yarattığı olumsuz etkiyi en aza indirmek için vakıflar ve cem evlerinde görevlerini sınırlandırılmış bir şekilde yapmaktadırlar.

1.4.1. Ocak Sözcüğünün Türkçe'deki Anlamları

- Bilinen en belirgin anlamı ateş yakılan, yemek yapılan yerdir.
- Ev içerisinde genellikle salonda tuğlada yapılan bacası olan şöminelerdir.
- Kahvehanelerde çay ve kahve pişirilen yerdir.
- Taş, maden ve değerli yer kaynakları çıkarılan yerdir.
- Elektrik, gaz ve benzeri enerji kaynaklarıyla çalıştırılan maddeleri ısıtmaya yarayan araçtır.
- Bostanlarda meyve ve sebzeleri cinslerine göre ayırmaya yarayan toprak parçasına denir.
- Belirli bir amaca hizmet edilmek için kurulmuş yerlerdir.
- Ev, aile, yuva anlamında kullanılan yaşam alanlarıdır.
- Halk arasında bazı hastalıkları iyi ettiğine inanılan ailelerdir.

Yılın ilk ayı gibi anlamları olan Ocak'ın Alevilikle bağdaştırılan anlamı bunlardan farklıdır.

Adıyaman, Alevi kültürünün sıcaklığını koruduğu ve aktif olarak yaşandığı ilimizdir. Bu bağlamda Aleviliğin temeli olan Alevi ocaklarını yakından incelenmesi gerekmektedir. Adıyaman'da bulunan ocaklar Ağu İçen, Kureyşan, Üryan Hızır, Seyyid Derviş Cemal, Derviş Gevr ve Şah Memi Hacıyan ocaklarıdır. Fakat bizim alan araştırmamıza bağlı olan Bulam Kasabasında üç ocak vardır. Bunlar;

Üryan Hızır Ocağı

Üryan Hızır diğer adıyla Sultan Hızır olan Ocağın ziyaret ve türbesi Tunceli ilimizin Pertek ilçesinde eski adıyla 'Zeve' Dorutay köyünde bulunur. Ocağın talipleri Tunceli'nin yanı sıra Adıyaman, Malatya, Çorum, Kahramanmaraş, Amasya, Erzincan, Sivas, Erzurum'dadır. (İpek vd; 2014:350-351)

Adıyaman ve yöresinde ikamet eden ve Kürtçe konuşan Hıdsor aşireti Alevidir ve Üryan Hızır Ocağının kurucusu sayılır. Kurucusu sayılan aşiret lideri 'Hıdsor'un asıl ismi Hıdırsor'dur. Kızıl Hızır anlamında olan 'Hıdırsor' isminin verilmesinin gerekçesi

Hızır isminin Alevilikte popüler ve herkes tarafından kullanılan sosyal bir isim olmasına dayandırılmaktadır.

Üryan Hızır Ocağının talipleri Adıyaman ili, Çelikhan ilçesi, Bulam Kasabası'nın Balıkburnu köyündedir. Daha öncesinde Pertek ilçesine bağlı Zeve köyünde ikamet eden dedeler, birtakım sebeplerden dolayı Tunceli'den ayrılıp ilk olarak Adıyaman ilinin Kâhta ilçesine göç etmişlerdir. Ardından yine Adıyaman'ın konum olarak Bulam Kasabasına yakın Kotur ve Azikan köylerine yerleşmişlerdir. Son olarak Bulam Kasabasına yerleşip şuanda da orada ikamet etmektedirler.

Üryan Hızır Ocağının şu anki yerleşim yeri olan Bulam Kasabasında Zerban adı verilen türbe vardır. Türbenin yanında da su kaynağı ve Roma dönemine ait Kale olması itibariyle Ocağın konumunun gayet stratejik bir yere sahip olduğunu gösterir. Büyük çoğunluğunun Adıyaman ilinin Bulam Kasabasında ikamet ettiği Üryan Hızır Ocağı müritleri Bulam 'nın dışında da ikamet ettiği köyler vardır. (Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 2001:45-85)

Üryan Hızır Ocağı'na mensup Adıyaman kolu geçmişten günümüze bilinen soyu İran Horosandan geldiği söylenmektedir. Üryan Hızır Ocağı Erzurum ilinin Horasan ilçesine bağlı erenlerdir. Üryan Hızır Ocağı da diğer Alevi Erenleri gibi müritlerini aydınlatmaya çalışmışlardır. Tunceli ilinin Pertek ilçesi ile Tunceli ilinin Hozat İlçesi arasında yer alan Zeve Köyü'nde bulunan Üryan Hızır'a mensup dedeler Tunceli'den Malatya ve Elazığ iline göçmüşlerdir. Ardından Adıyaman ve çevresine göç etmişlerdir ve şuanda aktif olarak Adıyaman'da Dedelik görevini üstlenmektedirler. Türkiye'de en fazla kitleye ve talibe sahip olan Üryan Hızır Ocağının Dedeleri yol erkânlarını zamanında yapmaktadırlar. Üryan Hızır Ocağı talipleri sadece Türkiye'de değildir. Yurtdışına da yayılım göstermiştir. Suriye'deki Muhabbet köyü de Üryan Hızır Ocağının taliplerindedir. Konum olarak Halep'e yakın olan Alevi Köyünde altı yüz civarında yerleşik hane bulunmaktadır. Muhabbet köyü dışında yakın köylerde de Üryan Hızır ocağının müritleri olan köyler bulunmaktadır.

Ali Büyükşahin dedenin soyu Tunceli'den Adıyaman'a göç etmişlerdir. İlk olarak Adıyaman'ın Kahta İlçesinin bir köyünde ikamet etmişlerdir. Fakat kaldıkları Berazi köyü jeopolitik konumu itibariyle gayet verimli ve gözde bir yer olduğu için sürekli olarak Osmanlı güçleri ve ilçenin ileri gelenleri mevcut Alevilere baskı uygulamışlardır.

Yapılan baskılara dayanamayan ve dedelik görevini yapan Büyük Yusuf kendisi ve yakın aile çevresiyle beraber yine Adıyaman ilinin Çelikhan ilçesine ait kotur köyüne göç etmişlerdir. Kâhta'dan gelmeyip dedelik yapmayı sürdürmüşlerdir. Berazi yöresinin bütün sıkıntılarıyla yakından ilgilenip halkıyla sürekli iç içe olmuşlardır. Şuan da günümüzde dahi Berazi köyü etnik yapı olarak sünni olmasına rağmen mevcut dedelere saygı duymuşlardır.

Büyük Yusuf Dede, Kotur köyüne geldiğinde mevcut köy ahalisi tarafından oldukça sevilmiş ve kendisiyle ailesine kısa zamanda saygı duyulmuştur. Kotur Alevi köyünde oldukça iyi bir konuma sahip olan Yusuf Dede'yi çekemeyenler oluşmaya başlamıştır. Dedenin konumunu çekemeyen yakın akrabası olan Aço Yusuf Dede'yi vurarak öldürmeye çalışmıştır. Ağır yaralanan dedenin ardında hedef Dedenin oğlu olan Küçük Yusuf olmuştur. Zamanla açılan yaralarından dolayı iyileşemeyen dede Hak yoluna gitmiştir. Dedenin oğlu olan ve yaşça daha küçük olan Yusuf Dede akrabalarının koruması altına alınmıştır. Ardından Malatya ili Yeşilyurt ilçesinin Atalar köyüne güvende kalması için gönderilmiştir.

Hakka yürüyen Yusuf Dede Adıyaman İlinin Azıkan köyüne defnedilir. Ardından Berazi köyünde yaşayan ve Büyük Yusuf Dedenin dedeleri bir gece onun kabrini çıkarıp Kahta'nın Susyan köyüne defnederler. Defin edilen yer daha öncesindeki altı dedelerinin kabrinin yanındır.

Yusuf Dedenin Berazi'deki akrabaları Yusuf Dedeyi öldüren Aço'yu köye davet edip kendilerinin piri olmalarını istemişlerdir. Bu davetin asıl altında yatan sebep lider olmasını istemeleri değil Dedelerini öldüren ve yeni dede adayını da öldürmeye çalışan bu kişiyi öldürmektir. Köyün davetine gelen Aço, köy sakinleri tarafından köydeki bir uçuruma götürüp oradan aşağıya atmışlardır. Aço öldükten sonra Küçük Yusuf Dede'yi çağırıp pirleri olarak seçmişlerdir. (Deniz ile yüz yüze mülakat, 03.05.2018)

Üryan Hızır Ocağına Bağlı Ali Büyükşahin Dede'nin Bilinen Soy Ağacı

Baba KASIM (Dede)

Büyük YUSUF(Dede)

Küçük YUSUF(Dede)

Hüseyin Aga(Dede)

Miro (Keko) Dede

Hüseyin (Keko) Dede

Mehmet (Hamo) Dede

Ali BÜYÜKŞAHİN (Dede)

(Büyükşahin ile yüz yüze mülakat, 27.03.2018)

İmam Muhammed Bakır, İbrahim, Yahya, Cafer, Selman, Ali, Hüseyin, Üryan Hızır, Muhammet, Hamza, Amidin, Muhammet, Şems, Hüseyin, Muhammet, Cemaleddün, Hacı, Şah Hacı, Zeyd, Muhammed Taki, Ali Naki, Hüseyin olarak bilinir ve son kuşak olarak Hüseyin'in oğulları Hasen, Mamed ve Baba Kasım ile bilinir. Sonrasındaki süreçte ise Seyyid Büyük Yusuf, Seyyid Küçük Yusuf, Seyyid Hüseyin Ağa, Seyyid Miro, Seyyid Memo, Seyyid Hüseyin ve Seyyid Hamo dedelik görevini üstlenmiştir. Üryan Hızır Ocağını pirlüğünü Hamo dedenin oğlu Ali Büyükşahin Dede Adıyaman Çelikhan Bulam Kasabasında yapmaktadır.

Üryan Hızır Ocağı diğer Alevi ocakları arasında Pir Ocağı sayılır. Üryan Hızır Ocağının pirlüğünü şuanda yapan Dede Ali Büyükşahin ve Adıyaman İlinin genelinde çok sevilen, saygı duyulan ve itibar gören dedelerdendir. Asıl mesleği İnşaat Mühendisliği olan Ali Büyükşahin Dede birçok Alevi programlarına katılım sağlayıp Adıyaman ve çevre illerde cem yönetimi yapmaktadır.

Üryan Hızır Ocağı'nın Adıyaman'ın birçok köyünde ve çevre illerde taliplerinin olmasının yanı sıra Suriye'nin Muhabbet köyünde de talipleri bulunur. Dede Ali Büyükşahin taliplerinin olduğu Muhabbet köyüne de cem yönetimi için belirli zamanlarda gitmektedir.

Ayrıca bu ocağın bulunduğu kasabada yer alan 'Zerban' ziyaretinin çocuğu olmayanlara ve erkek çocuk isteyenlere şifa verdiği inanılmaktadır. Engelli, sara ve zihinsel engelli insanların da derdine çare olduğuna inanılmaktadır.

(Büyükşahin ile yüz yüze mülakat, 03.27.2018)

Hacı Kureyş (Kureyşan Ocağı)

Baba mansur ocağına bağlı olan iki mürşit ocağından birisi olan Hacı Kureyş ocağının talipleri Kürt'tür. Hacı Kureyş ocağının en eski yerleşim merkezi Tunceli'nin Mazgirt İlçesine bağlı olan Muhundu köyü ve yine onun yakınında olan Şöbek köyüdür.

Muhundu'dan göçenlerin bir kısmı Yine Tunceli'nin Pülümür'deki Gersinot ve Tahtı köylerine yerleşmişlerdir. (Gündüz ile yüz yüze mülakat, 07.08.2018)

Baba Mansur'un günümüze kadar gelen efsanevi bir olayı vardır. Sözlü kaynaklarla günümüze kadar gelen bu olaya göre Hacı Kureyş bir ayıya binmiş ve eline yılan alıp o yılanı kamçı görevinde kullanıp Baba Mansur'un üzerine yürümüş. Bunun üzerine Baba Mansur da orada olan bir duvara herhangi bir enerji uygulamadan Hacı Kureyş'in üzerine yürütmüştür. Bu yaşanan olayın üzerine Hacı Kureyş, cansız bir nesneyi hareket ettirmesinin kendi yaptığına nazaran daha büyük keramet olduğunu görüp Baba Mansur'a itimat etmiştir.

Baba Mansur'un ziyaretinin yeri bilinmemektedir. Fakat ocak merkezi sayılan Tunceli'nin Mazgirt İlçesinin Muhundi köyünde Baba Mansur'un hareket ettirdiği duvar bulunmaktadır. Baba Mansur da geçen 'Mansur' kelimesi Hısn-ı Mansur'u simgeler. Hısn-ı Mansur bugünkü adıyla Adıyaman'ı temsil eder. Hısn-ı Mansur'un kelime anlamı ise Mansur'un kalesidir. Adıyaman, Anadolu Alevilerinin toplanmaları açısından önemli bir konuma sahiptir. On altıncı yüzyıldan günümüze kadar birçok Alevi topluluğuna yerleşim merkezi olmuştur.

Hacı Kureyş'in ziyareti Gaziantep'in Yavuzeli ilçesine bağlı Yukarı Kayabaşı köyünde bulunmaktadır. Hacı Kureyş'in türbesi de bu bölgededir. Burdan şu sonuç çıkıyor ki Kureyş ismi türbenin ve ziyaretin olduğu bölgeyle doğrudan bağlantılıdır.

Gaziantep Yavuzeli İlçesinin Milelis köyünde ayrılan Hacı Kureyş evladından Molla Ali, Adıyaman'a göç etmiştir. Adıyaman'ın Yukarı Şeyhler köyüne göç eden Molla Ali'nin soyundan gelen Kureyş ve Mustafa'ysa Kındıralı köyüne göç etmişlerdir. Adıyaman'ın Kuyucak köyü ile Koçali köyündeki Hıdsor aşireti bunlara tabidir. Fakat Tunceli'deki Hacı Kureyş talipleri Zazaca konuşuyorken, Adıyaman'daki talipler Kürtçe konuşmaktadırlar. Bu bağlamda Adıyaman'daki taliplerle Tunceli'deki talipler arasında benzerlik olduğu kabul edilemez. (Aksüt, 2012: 213-219)

Anadolu'nun en eski ocaklarından kabul edilen Kureyşan Ocağı'nın merkezinin Adıyaman'da bulunmasının yanı sıra Tunceli'de de ocağın hizmetini yürüten dedelerin olduğu gözlemlenmektedir. Bilinen en eski pir ocaklarından olan Kureyşan Ocağı'nda genellikle Alevi Müritler tarafından ruh hastalarına şifa verdiği inancındadır.

Kureyşan Ocağının Adıyamandaki hizmetini geçmiş yıllarda Büyük Garip Bozkurt ve Kamber Dedeoğlu yürütmüştür. Simdi ise Kamber Dede'nin çocukları Hüseyin dede, Naci dede ve Kureyş dede tarafından devam etmektedir.

Ağu İçen (Avuçan) Ocağı:

Ehl-i Müslim, Al-i Aba yarıdır

Koca Leşker günahların arıdır

Sultan Avuçan, cümlelerin piridir (İsmail Özmen. Alevi-Bektaşî Siiri Antolojisi)

Avuçan Ocağı'nın kurucusu Karadonlu Can Baba olduğu kabul edilmektedir. Avuçan ocağının ilk yerleşim yeri Tunceli Hozat ve Elazığ Sünköydür. Konum olarak yakın olan iki İl ve İlçe gözlemlendiğinde asıl çıkış yerinin Tunceli Hozat olduğunu ve ilk göçünü Elazığ Sünköy'e gerçekleştirdiği düşünülmektedir. (Yalçın, Ç., ve İ. Gürtaş, 2016:155)

Ağu içen ocağı başka bir ismi de Kara Donlu Can Baba ocağı olan bu ocak Anadolu'da yaygın bir coğrafyaya yerleşmiştir. Tunceli Hozat ve Elazığ Sünköy'de varlığını sürdüren bu ocağın bir başka merkezi ise Malatya'nın Arguvan ilçesinin Mineyik (Kuyudere) köyüdür.

Halk arasında Avuçan ve Avuçan olarak adlandırılan ocağın ismi sözlü gelenekle günümüze gelmiş söylenceye göre Seyyid Temiz ve kardeşi Seyyid Can'ın ağuşu yani zehir içmeleri sonucu ölmelerinden dolayı bu ismi almışlardır. (Yıldız, 2014: 148-149)

Avuçan ocağında diğer ocaklarda pek karşılanmayan bir durum vardır. O da Ocağa bağlı olan taliplerin bir kısmının Kürt, bir kısmının da Türk olduğudur. Mevcut durum, Avuçan'ın bir ocaktan ibaret olmadığını göstermektedir. Ocağa bağlı olan Seyit Ali, Teslim Abdal, Hacım Sultan ve Şeyh Sazeli kuruluşunda ve günümüzde Türk'tür. Malatya Arguvan İlçesi Mineyik köyünde Kürt talipler Türk taliplerden azken, Yeşilyurt İlçesi Kırlangıç köyündeki dedeler ve talipler Kürt'tür. Yine Tunceli ve Elazığ'daki Bargını ve Sünköylü Avuçanlılar Kürt'tür.

Avuçan ocağına mensup olan bir Alevi dedesi yapmış olduğu açıklamada iki yüz yıl önce Elazığ Baskil İlçesinin Şeyhhasan köyünde ilk defa Kürt ve Türk ayrımı

yapıldığına değinmiştir. Yine Şeyhhasan köyünde bu ayırım yapıldıktan sonra Türk ve Kürt taliplerin ayrıştırılıp paylaşıldığı görülmektedir. (Aksüt, 2012:239- 250)

Avuçan ocağının bir bölümü de Adıyaman ili Çelikhan ilçesi Bulam Kasabasının Kurudere köyüne yerleşmişlerdir. Buradaki ve diğer yerleşim yerlerindeki dedeler soylarının İmam Zeynal Abidin'e dayandığını söylemektedirler. Avuçan Ocağına mensup olan Adıyaman'daki dedeler ve müritler, ocaklarının pir ocakları içinde mürşit olarak kabul ederler.

Avuçan Ocağına bağlı olan talipler; Adıyaman, Amasya, Diyarbakır, Elazığ, Kahramanmaraş, Malatya ve Sivas'tır. Avuçan Ocağına dedelik yapan Doğan Dede Hakk'a yürüdüktan sonra yeğeni Adıyaman'ın Börgenek köyünde Hayri Doğan dedelik görevini devam ettirmektedir. Çelikhan Bulam Kasabasında ise Abuzer Güzel Dede'nin oğlu Kemal Güzel dedelik görevini devam ettirmelidir. Geçmişten günümüze gelen Dedeler;

Seydik Dede, Hasan Güzel Dede, Küçük Mehmet Dede, Doğan Dede, ve Hüseyin Doğan Dede dedelik görevlerini üstlenmişlerdir.

1.4.2. Doğu Anadolu Aleviliğinde en yaygın olan ocaklar;

- Abdal Musa Ocağı
- Ağu İçen Ocağı
- Baba Mansur Ocağı
- Dede Garkın Ocağı
- Derviş Cemal Ocağı
- Hıdır Abdal Ocağı
- Hatayi Ocağı
- Hubyar Sultan Ocağı
- İmam Rıza Ocağı
- Kureyşan Ocağı
- Kul Himmet Ocağı

- Nesimi Ocağı
- Seyyid Ali Turabi Ocağı
- İmam Zeynel Abidin Ocağı
- Munzur Abdal Ocağı
- Sarı Saltık Ocağı
- Seyyid Mahmud Hayrani Ocağı
- Şah İbrahim Ocağı
- Üryan Hızır Ocağı

Bilinen Alevi ocaklarıdır. Burada sayılan ocakların dışında da farklı ocaklar vardır. (Büyükşahin ile yüz yüze mülakat, 27.03.2018)

İKİNCİ BÖLÜM

ALEVİ DİNSEL MÜZİK GELENEĞİ

Alevilik, tarihsel bir süreç olarak Türklerin İslamiyet’i kabul etmesiyle başlayan ve gelişen bir kültürdür. 10. yy.’da başlayan ve günümüze kadar gelen ve gelişmesinde Türklerin İslamiyet’i kabul etmesinin payı büyük olan bir olgudur. Türklerin İslam dinin kabul etmeleri ve yaşamaları sadece Türk ve İslam tarihini değil Dünya tarihini ilgilendiren bir durumdur. İslam’ı kabul etmeden önceki hayatlarında göçebe olan Türkmenler, İslamiyet’in kabulüyle beraber yerleşik düzene geçmişlerdir. Ardından eski gelenek, görenek ve dinlerini İslamiyet’le bağdaştırmışlardır. (Çakmak, 2016:131-139)

Türklerin İslamiyet’i kabul etmesiyle literatüre giren Türkmen kelimesi, göçebe yaşayan Türkmenler için kullanılmaktadır. Bu durum onları Müslüman olmayan ve yerleşik hayata geçmemiş Türklerden ayırt etmekteydi. Daha sonraki zamanlarda Türkmen ismi yerini Oğuz ismine bırakmıştır. (Yıldız, 2014: 56)

Alevilik sözcüğünün kökeni, Ali’ye bağlı olan, Ali’yle ilgili anlamında bir terimdir. Konuyu somutlayacak olursak: Musevi Musaya bağlı olan, Musa’yla ilgili İsevi; İsa’ya bağlı olan, İsa’yla ilgili, Dünyevi; Dünyaya bağlı olan dünyayla ilgili demektir. Sözcüğün kökünün, Aliden Ale’ye dönüşümü Arapçanın bir gerçeğidir. Aynı kural gereği, Musa, Muse’ye; İsa, İse’ye, Dünya, Dünye’ye dönüşür. Ale’den sonra gelen vi eki ise aidiyet yani aitlik ekidir. Aslında bu aitlik eki “i”dir. Fakat Ali, Dünya, İsa ve Musa sözcükleri ünlü harfle bittiği için ve Türkçede iki ünlü harf yan yana gelmediğinden “v” kaynaştırma harfi gelmiştir.

Aleviliğin kökeni bu denli açıkken birtakım araştırmalarda biraz daha basite indirgenip “alev” sözcüğünden geldiği ortaya atılmıştır. Bu akıma göre düşünenler Alevi sözcüğünü, Alev, Alevci, Alevli, Alevden yana olduğunu savunmaktadırlar. Buna bağlı olarak Alevilere Kızılbaş demelerini de Alevin renginden kaynaklı olduğunu savunurlar. Bir takım Alevi savunucuları da, Aleviliğin kökeninde Ali olduğunu fakat Hz. Ali’den gelmediğini ve Alevilikteki Ali’nin bir kişiden değil bir olay ve olgudan kaynaklı olduğunu savunurlar. Bu düşünce yapısındaki insanlara göre belirli bir devirde yaşamış bir kişinin bir mezhebe isim verecek boyutta etki bırakmayacağıdır. İlahiyat kökenli birçok araştırmacı, Alevilerin Hz. Ali gibi yaşamadığını ve Alevilerin, ibadeti

olan Cemin Hz. Ali'nin ibadetine uymadığını tespit ederek Alevilerle Hz. Ali'nin ilgisi olmadığını düşünürler. Oysaki Aleviliğe göre gerçek ibadet, peygamber zamanındaki ibadatlere uymak değil, öz olarak uyma biçimidir. (Aksüt, 2012: 14-15)

Alevilik yapı olarak farklılık gösteren bir kültürdür. Birbirinden farklılık gösteren bu kültürün en önemli simgesi şüphesiz ki Hz. Ali'dir. Yani birbirinden farklı Alevi kültürleri olmasının getirdiği bir sonuç olarak birbirinden farklı Alevi müzikleri ve ritüelleri de vardır. Aleviliğin başlangıcı olarak nasıl ki Hz. Ali'yi kabul ediyor ve Hz. Ali'yi referans sayıyorsak, bu durum Alevi Müziğinde de geçerlidir. Yani var olan Alevi müziğinde yine Alevilikle ve Hz. Ali'yle alakalı öğretici nitelikte sözler vardır.

Alevi Bektaşî toplumunun semah, deyiş ve nefesleri ezgisi ve sözleri itibarıyla kendi kültürüyle doğrudan ilişkilidir. Bu durumda farklılık gösteren Alevi müzikleri ve kültürleri yöresel farklılıklar gösterebilir. Yani farklı kültürler farklı müzikal bileşenlerle ele alınmıştır. Mesela Akdeniz'de yaygın olan tahtacı Alevilerle, Ege ve İç Anadolu'da yaşayan Alevilerin semah, deyiş ve nefeslerinde konular aynı olsa da söz ve müzikal açıdan farklılık gösterir. (Dönmez, 2014:55-56)

Müzik, günümüzde en çok bilinen yönü olan eğlence dışında dini, eğitsel, tedavi ve siyasi yönleri de bulunan etkinliktir. Somut dayanakları olmayan ve soyut kültüre dayanan sözlü gelenek kültürünün sonraki kuşaklara aktarılmasında en önemli pay müziktir. (Say, 2010:534-536)

Bütün dinlerin ortak paydası olan müzik, İslam dünyasında da oldukça etkilidir. Mesela ezanlar makamlarına uygun okunmasa veya okunan her ezanın makamı değiştirilse insanda dini duyguları uyandırmaz.

İnançsal öğretilerin müzik kanalıyla aktarılmasına verilecek en net örnek şüphesiz ki Alevi müziğidir. Alevi inanç müziği yöreden yöreye değişiklikler göstermektedir. Türk halk müziğinin parçası olan Alevilik ve Alevilik müziği halk müziğinin bir parçası olup kırsal jesimlerde tarım ve hayvancılıkla geçinen insanların müziğidir. Bu durum genelde kırsalda yaşayan ve müziğini gizli yapan Alevilerin, halk müziğinin alt dalı olduğunu doğrulayıcı niteliktedir. (Öztürk, 2013:151-155)

Alevi müziği özgün yapısıyla genelde tek sesli solo müziklerdir. Halk müziğinden kopan Alevi müziğinin çalgısı yine halk müziğinin en belirgin çalgısı olan bağlamadır. Alevi müziklerin ritim ile tartımları sade ve anlaşılırdır. Metrik yapı olarak

hızlı ve coşkuludur. Parçaların genel özelliklerinden biri de ses aralıklarının dörtlü ve beşli ses aralığını geçmemesidir. Sözleri genelde tekrarlı olan ve sadece bağlamayla zikredilen bu eserler sözleri itibariyle Alevilik inancını ritüellerini öğretici niteliktedir. (Geçmişten günümüze Alevilik 1. Sempozyum, 2013:65-68)

2.1. Alevilerde Kırklar Semahı

Semah, ilk olarak Orta Asya'daki Türk kültürüyle alakalı olduğu düşünülmektedir. Orta Asyadaki Türkmenler, İslam ibadetini müzik eşliğiyle yapıp ardından bunu Türkiye'ye taşıması sonucu semahın ortaya çıktığını düşünenler vardır. (Yıldız, 2014:275-277)

Semah, Alevilerin yaptığı ibadet olan "Cem"nin alt yapısıdır. İlahi aşkı ruhunda hissedip ve yine o aşkla dünyanın dönüşü misali ayakta dönmektir. Semahta yer alan canlar mevcut dünyayla bağlantılarını koparmış bir vaziyette transa geçerler. Zakir veya Alevi dedesinin deyişleri eşliğiyle dönülen semahta hiçbir şekilde kadın veya erkek ayrımı yapılmaz. Aynı şekilde Aleviliğin temelinde yatan en belirgin özelliklerinden biri de kadın erkek eşitliğidir.

Bölgeden bölgeye değişiklik gösteren semahta, yapılan her hareketin ifade ettiği bir sembol vardır. Mesela semah dönerken bir elin yukarıda, diğer elin aşağıda olmasının sebebi Hak'tan gelip Hakk'a gidileceğini ve Hak'tan gelenin Halka gitmesi gerektiğini söyler. Semah esnasında Dede'nin çevresinde dönmek, dünyanın ve diğer gezegenlerin güneşin etrafında dönmesiyle ilişkilendirilir. (Yıldız, 2014:275 –277)

Semah dönen canlar kadın erkek karışık ve çıplak ayakla meydandadırlar. Bunun sebebi ise yeryüzüyle bağlantıları arasında herhangi bir nesnenin olmayıp, adeta bir çocuk saflığıyla ölmeden ölmek anlamındadır. Semah dönen canlar folklorik bir görsele hitap edecek şekilde tek tip kıyafetlerle meydana çıkmamaları gerekir. Günlük kıyafetleriyle meydana çıkmalıdır. Çünkü semah folklorik bir dans biçimi ve oyun değildir. Alevilik ibadetinin parçası ve İlahi bir trans durumudur. (Dedekargınoğlu, 2012:231-233)

İki tür semah vardır. Bunlar içeri ve dışarı semahlarıdır. İçeri semahları herkes tarafından bilinen Cemlerin birer parçası olan semahlardır. En yaygın olarak bilineni *Kırklar Semah*'ıdır. Dışarı semahı ise, yetişmekte olan yeni nesle semahı öğretmek,

sevdirmek ve benimsetmek için yapılan semahlardır. Bu semahlar on iki hizmet dışında yapılır. (Yıldız, 2014:277)

Semah toplamda dört evrede oluşur. Bunlar sırasıyla; ağırlama, yürütme, yeldirme ve duaya durmadır. Dede veya Zakir önce sazı alıp öper ve ardından çalmaya başlar. Dede veya Zakir üçüncü bölümden sonra ağırlama yapar ve “eğlen dur ile sallan dur” der. Bu bölümde semahın artık sona ereceği bildirilir. Semah duran canlar sıralı bir şekilde dedeye “Bism-i Şah Allah Allah, Semahlar saf ola, günahlar affola. Çarh-ı pervazlar kabul ola. Semahlarımız kırklar semahı ola. Hizmetinizden şefaata bulasınız. Ebu Zer-i Gaffari’nin, Hazret-i Fatima’nın himmetleri üzerinizde ola.

Gerçeğe Hü...” şeklinde dua ederler.

Yapılan bu ibadetlerde dedeye sırt dönülmez. Dua esnasında semah dönen canların yüzleri dedeye geldiği takdirde yüzlerini hafifçe eğler. Dede ile post makamını selamlayarak bitirirler.

Aleviler, semahın ilk olarak kırklar meclisinde yapıldığına inanırlar. Bu düşünceye göre Hz. Muhammed, Hz. Ali’nin ve kırkların bir araya gelerek semah dönmesiyle başlamıştır. Bu düşünceye göre ilk olarak semahı Hz. Muhammed arkadaşlarıyla beraber gerçekleştirmiştir. (Yıldız, 2014: 276)

Kırklar Cemi Alevilerin tamamında kabul görülmektedir. Mitolojik boyutta inanılan Kırklar Cemi, Alevilikte önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda Aleviler arasında önemli bir yere sahip mitolojik boyutta olan Kırklar Cem’ini Dede Ali Büyükşahin tarafından şöyle anlatılmaktadır:

Hz. Muhammed, miraca giderken hiç beklemediği bir anda önüne bir Arslan çıkar. Hz. Muhammed’in karşısında kükreyen Arslan Hz. Peygamberi endişelendirir. Tam o esna da ne yapacağını bilemeyen peygamber bir ses duyar.

Bu ses: ‘Ey Muhammed. Arslan senden nişan ister. Yüzüğünü çıkarıp Arslan’ın ağzına at’ der.

Hz. Muhammed denileni yapar ve Arslan’ın sakinleştiğini görür. Yoluna devam eden Peygamber gökyüzüne doğru katları teker teker çıkar ve en yüksek kata ulaşır ve yüce Allah’la kelam eder.

Miraçtan dönen Hz. Peygamber bir kubbe görür ve içeri girmek için kapıyı çalar.

İçerden:

‘Kimsin?’ sen neden geldin diye bir ses gelir.

Peygamberim “içeri gireceğim” dedi.

‘Bizim aramıza Peygamber sığmaz.’, ‘Git peygamberliğini ümmetine yap.’ dedi.

Bu konuşmalar üzerine Hz. Muhammed geri döner ve yine bir ses ‘Ey Muhammed o kapıya var’ der ve Hz. Muhammet tekrar kapıyı çalar İçerden:

‘Kim o’ diye bir ses gelir.

Hz. Muhammed: “Ben Allah’ın peygamberiyim”. İçeri gireyim de o mübarek yüzlerinizi göreyim der.

“Bizim aramıza peygamber sığmaz” ve gerekli de değildir der.

Bunun üzerine Hz. Muhammed tekrardan geri döner ve yine o aynı ses gelir: ‘Ey Muhammed o kapıya var’ der. Ardından peygamber tekrardan kapıya gider ve kapıyı çalar. İçerden:

‘Kimsin’ diye bir ses gelir.

Hz. Muhammed bu sefer Allah’ın Nebisi olarak değil de yoksul bir vatandaş gibi:

“yoksulların yoksulu bir hizmetkârım” der ve kapı açılır. Gayet iyi bir şekilde karşılanarak içeri alınan Hz. Muhammed içeri girdiğinde herkes ayağa kalkar ve ona oturması için yer gösterirler. Hz. Ali’de içeridedir. Hz. Ali’nin yanına oturan peygamber onu fark etmez. Etrafına baktığında yirmi iki erkek, on yedi kadın görür ve Hz. Muhammed oranın maneviyatından oldukça etkilenir. Aklına takılan soruları sormaya başlar. Siz kimsiniz? Hanginiz büyük hanginiz küçük der. Kırklar ise,

Bizim büyüğümüz küçüğümüz yoktur. “Bizim birimiz kırktır, kırkımız birdir” der. Hz Muhammed içlerinden birinin olmadığını fark eder. Ama bir kişi eksik der. Kırklar ise o bir kişinin Selman olduğunu ve dışarda olduğunu söyler. “Selman’ımız dışardadır ama onu da aramızda say” der. Hz. Muhammed tam olarak ikna olmadığını ve kendisini ikna etmelerini söyler. Bunun üzerine Hz. Ali neşterle kolunu keser ve Hz. Ali’nin kolundan kan akmaya başlar. Ardından oradaki diğer insanların da kolu kanamaya başlar. Ki o da Selman-ı Pak’ın kanıdır. Ardından kırklardan biri Ali’nin kolunu bağlar ve kan durur. Oradaki kırkların da kanaması kesilir ve daha sonra Selman gelir. Elinde

olan bir üzüm tanesini Hz. Muhammed'e verip "ey yoksullar hizmetkârı, bu elimde gördüğün üzümü kırk kişiyi pay et" der. Hz. Muhammed bir üzüm tanesini kırk kişiye nasıl pay edeceğini düşünürken birden cennetten Cebrail vasıtasıyla bir tabak gelir. Hz. Muhammed üzüm tanesini tabağa koyar, üzerine de su koyup şerbet haline getirir ve kırk kişiye pay eder. Şerbeti içen kırklar coşup kendilerinden geçerler. "Ya Allah" deyip semah dönmeye başlarlar. Peygamber de onlarla beraber semah dönmeye başlar ve başlığı yere düşer. Kırk parçaya bölünür. Daha sonra oradaki kırklar o parçalardan birer tane alıp bellerine sararlar ve semah dönmeye devam ederler. (Büyükşahin ile yüz yüze mülakat, 27.03.2018)

Hz. Muhammed'in Kırklar Cemine girişini anlatan semah:

"Secdeye indirdi özün
Türaplara sürdü yüzün
Cabrail getirdi üzüm
Hasan ile Hüseyine
Anda Selman hazır idi
Şeydullah'ını diledi
Bir üzüm tanesi koydu
Selmanın da keşkülüne

Kuduretten bir el geldi
Ezdi engür eylediler
Hatemi ol elde gördü
Uğradı bir müşkül hale

Canım size kimler derler
Şahım bize kırklar derler
Cümleden ulu yolumuz
Eldedir küllü varımız

Birimize neşter vursan
Bir yere akar kanımız
Cümleden ulu yolumuz
Eldedir küllü varımız

Madem size Kırklar derler
Nedendir eksik biriniz
Selman Şeydullah'a gitti
Ondandır eksik birimiz

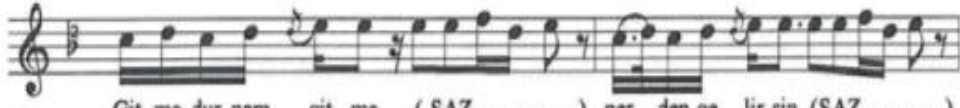
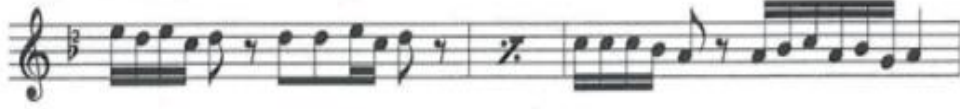
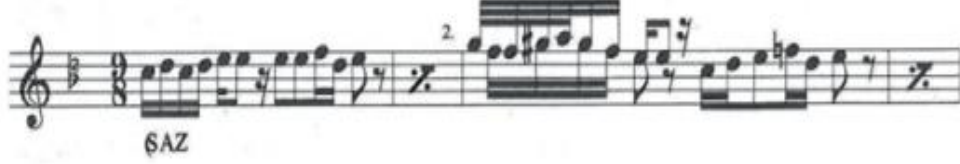
Cümlesi de el çırpıben
Dediler ki Allah Allah
Muhammed bile girdi
Kırklar ile semaha'

Şah Hatayi'nin dizeleriyle "Kırklar Semahının" belli başlı öne çıkan dördlükleri

KIRKLAR SEMAHI

YÖRESİ
ERZİNCAN
KAYNAK KİŞİ
AŞIK DALMI

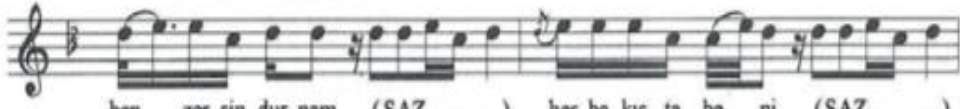
TRT REPERTUAR NO. : 3787
DERLEYEN
ADNAN ATAMAN

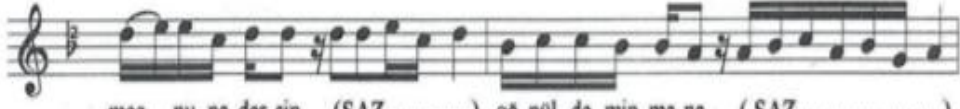
Git me dur nam git me (SAZ... ..) ner den ge lir sin (SAZ.. ..)
Kaş la rı na mim du va sı ya zı lır

ner den ge lir sin (SAZ... ..) sen naz lı ca na na (SAZ.. ..)
hay dar ya zı lır ce ma li ne tür lü

ben zer sin dur nam (SAZ.. ..) her ba kış ta be ni (SAZ.. ..)
ben ler dü zü lür se ni sev me yen ler

mec nu na der sin (SAZ... ..) gö nül de min ma na (SAZ... ..)
hak tan ü zü lür pir ba lım sul ta na

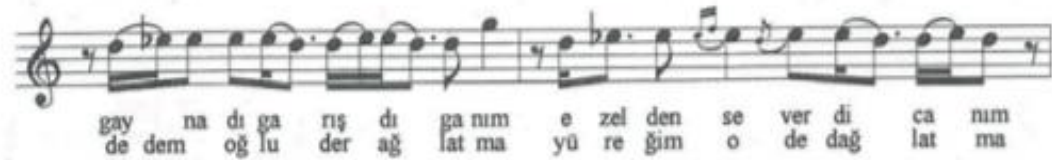
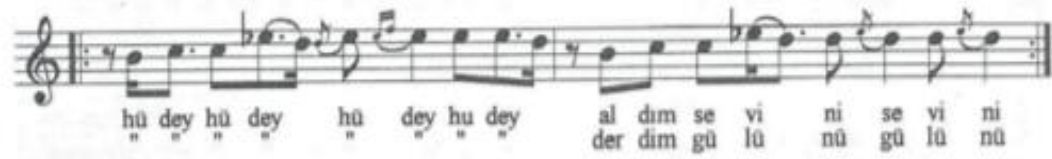

ben zer sin dur nam (SAZ.. ..) has nen ni nen ni (SAZ.. ..)
dost

KIRKLAR SEMAHI
SAYFA - 2 -

Pir Ba lim sul ta na ... (SAZ... ..) ben zer sin dur
nam (SAZ... ..) yô rû de dil ber yô rû ... (SAZ... ..
...)ca na na yô rû (SAZ... ..) (SAZ... ..
.....)
Dur nam gök yû zün de ... (SAZ... ..) per va na
dô ner ... (SAZ... ..) dert li a şık la ra ... (SAZ... ..
...) ba de ler su na ...r (SAZ... ..) a şık la rı ...n
sen den ... (SAZ... ..) i na yet u ma ..r ... (SAZ... ..
...)Ta bi bel ok ma na ... (SAZ... ..) ben zer sin dur nam (SAZ... ..)
Pir ba lim sul ta na
ben zer sin dur nam (SAZ... ..)

KIRKLAR SEMAHI
SAYFA - 3 -

KIRKLAR SEMAHI
SAYFA - 4 -

sen be nim sin ben de se nin de dim se vi ni se vi ni
va rı p yad la ra bağ lat ma zül fün te li ni te li ni

Al la hal la hal la hal lah de dim se vi ni se vi ni
zül fū te li ni te li ni

hu dey hū dey hū dey hū dey de dim se vi ni se vi ni
zül fū te li ni te li ni

-1-

Gitme durnam gitme nerden gelirsin
Sen nazlı canana benzersin durnam
Her bakışta beni mecnuna dersin
Gönülde min mana benzersin durnam
Has nenni nenni
Dost nenni nenni

Kaşlarına mim duvası yazılır Haydar yazılır
Cemaline türlü benler düzülür
Seni sevmeyenler haktan üzülür
Pir balım sultana benzersin durnam
Has nenni nenni
Dost nenni nenni

-2-

Pir Balım Sultana benzersin durnam
Yörüde dilber yörü canana yörü

Durnam gökyüzünde pervane döner
Dertli aşıklara badeler sunar
Aşıkların senden inayet umar
Tabibe okmana benzersin durnam
Pir Balım Sultana " "

3- YÜRÜTME

Allah Allah Allah Allah
Hüdey hüdey hüdey hüdey
Bugün ben pirimi gördüm
Gelir salını salını
Selamına karşı durdum
Bağrım delini delini (Hudey)4

Gel dedin yanına geldi
Gamzesi sinemi deldi
Bir izzetli selam verdi
Aldım sevini sevini (Hudey)4
Aldım " "

Gaynadı garışdı ganım
Ezelden severdi canım
Sen benimsin ben de senin
Dedim sevini sevini (Allah)4
" " " (Hudey)4

Dedim sevini sevini
Gıymatın baha biçinmez
Cemalin nurdan seçilmez
Vakitsiz güller açılmaz
Derdim gülünü gülünü (Hudey)4
Derdim " "

Dedem oğlu der ağlatma
Yüreğim ode dağlatma
Varıp yadlara bağlatma
Zülfün telini telini (Allah)4
Zülfün " " (Hudey)4
Zülfün " "

2.1.1. Alevilerde ‘Cem ve Müzik’

Cem; sözcük anlamı toplanma, birlikte olma, toplantı gibi anlamları vardır. Arapça kökenli olan cem bütünleşme manasına gelmektedir. Alevilik deyince akla ilk gelen ritüeldir. Alevi inancının ibadet etme biçimidir. (Dedekargınoğlu, 2012:121)

Cem ibadeti kökeni itibariyle Türklerin ilk dinlerine kadar dayandığı düşünülmektedir. Türkler Müslümanlığı kabul ettikten sonra, önceki inanç sistemlerinden de kopamamışlardır. Cem ibadetine yakın olan bir ibadet biçimi de “Yeseviler”de vardır. (İpek vd., 2014:271)

Cem ibadetlerinin kökeninde, Alevi/Bektaşilerin içinde bulunan on iki imamlardan Cafer-i Sadık’a kadar gittiği kabul edilmektedir. Hatta Cemi ilk yapanın Cafer-i Sadık olduğu söylenilir. Orta Asya’dan gelen Türklerin Anadolu’ya kendileriyle getirdiği bir ibadet biçimi olduğu kabul edilir. Bu yaklaşım doğrultusunda Cem, İslamiyet’i kabul etmeden önceki Orta Asya Türklerinin kımız eşliğinde yaptığı toplantılardır. Türkler İslamiyet’i kabul ettikten sonra yaptıkları bu toplantıları dinle bağdaştırıp yeni bir tür ortaya çıkarmışlardır. (Yıldız, 2014:261-262)

Cem inancın yapıldığı yere Cemevi, cemdami veya cemhane denir. Kırsal kesimlerde Cemevi yoksa, köyde müsait olan büyük bir ev veya mekan düzenlenir ve cem ibadeti gerçekleştirilir. Eğer cemevi yoksa canların bilgilendirilmesi için On İki hizmetten biri olan Peyik halka davet çağrısı okur. Peyik’in okuduğu çağrılardan bir örnek:

Bülbül oldum bugün gülzara geldim

Halim arz etmeye dildare geldim

Koyarlarsa bizi hane içeri

Erenler cemine davete geldim

Davet çağrısını duyan erenler, ilk önce musahipleriyle haberleşirler. Cem için gerekli hazırlıkları yaparlar. Banyolarını yapıp temiz kıyafetlerini giydikten sonra ev halkıyla beraber cemin yapılacağı saate doğru cem evine geçerler. Ceme giderken gösterişten uzak olup temiz bir şekilde gidilmelidir. Ayrıca küs, dargın, düşkün, kibirli, kinli kimselerin olmaması Cem’in temel kuralıdır. Dede Cemi başlatmadan önce küs olan, birbirine dargın olan insanlar varsa onları barıştırır.

Cem ibadetinin işleyişine bakıldığında, dini içeriğinin yanı sıra eğitici faaliyetlerinin de olduğu görünür. Bunun yanı sıra toplumsal ve ailevi sıkıntılarda cemde görüşülür. Bu sıkıntılar mutlak çözüme ulaşır. Cemlerde kişinin lehine ya da aleyhine verilen karara uyması gerekir. Aksi takdirde toplumsal baskılar ve yaptırımlar oluşur. (Alevilik, İpek vd., 2014:271-272)

Cem ibadetinin Osmanlı zamanında mahkeme niteliğinde kabul edildiği durumlar olmuştur. Mesela suç işleyen birinin Cem ibadetine katılması mümkün değildir. İslam dininde hırsızlık yapan birinin veya adam öldüren birisinin camiye gidip namaz kılmasında bir sakınca ve yasak olmamasına rağmen Alevilikte bu durum gayet nettir. Her ne kadar hümanist bir yaklaşım olarak görülme de bu durumun temelinde insan haklarına saygı yatmaktadır. Suç işlemeye meyilli olan Eren'in en baştan suç işlemesinin önüne geçmektir.

Alevi Bektaşî Cem törenleri yapısı itibariyle beşe ayrılır. Bunlar:

İkrar Cemi

Sözleşmek, yemin etmek, söz vermek ve biat etmek gibi anlamlara gelen ikrar Alevi inancına mensup kişilerin Alevi kimliğini alabilmeleri için dede huzurunda söz verip, yemin etmeleridir. Bu Ceme katılacak kişilerin gusül abdesti almaları gerekmektedir. Dedenin huzurunda yapılan ikrar cemi töreninde Alevi kimliğine giren erenlerin eline, diline, beline sahip olacaklarına yemin etmeleriyle bu yola girdikleri kabul edilir. Cemin sonuna doğru görgü kurbanı kesilir, Ceme katılan canlara lokma dağıtılır ve ikrar cemi tam olarak gerçekleştirilir. Günümüzde kentleşme oranına bağlı olarak birçok Canın bu ritüele uymadığı görülür. Mevcut cemler içinde en az uygulananı cemdir. (Yıldız, 2014:262)

İkrar ceminden geçmeyen, ikrarı olmayan Aleviler ceme alınmaz. Çünkü ikrar Hz. Muhammed'i kabul edip peygambere biat etmenin sembolüdür. İkrar ceminden geçen kişi Allah yolunda ilk adımı atmış sayılır. Ondandır ki ikrara girenlerin bir daha ikrarlarını bozması imkânsızdır.

İkrar ceminin geçerli olması için gerekli özellikler:

1. Müslüman olmak gerekir.
2. Temiz ahlaklı olmak gerekir.

3. İkrar cemine girmeden önce hataları varsa, hatalarından arınması gerekir.
4. 16 yaşından gün almış olmak gerekir.
5. Vücutunda başkasına muhtaç olacak bir engelin olmaması gerekir.
6. Merhametli bir insan olmak gerekir.
7. Kendi isteğiyle ikrar vermek gerekir.
8. İkrarda verdiği sözü tutup, ettiği yemini bozmayacak derecede inançlı olması gerekir.
9. Akli dengesinin yerinde olması gerekir.
10. İkrarı alacak kadın evliyse kocasından izin alması gerekir. Bekârsa aile büyüklerinden izin almalıdır.
11. Din, dil, mezhep, ırk ayrımı yapmaksızın koşulsuz tüm insanları sevmek gerekir. (Büyükşahin ile Yüz yüze mülakat, 27.03.2018)

Musahiplik Cemi

Arapça kökenli olan musahip; kelime anlamıyla, manevi arkadaş, yol arkadaşı, manevi kardeş anlamındadır. Alevilerde erginlik çağına gelen iki kişi dostluklarını bir üst mertebeye taşımak için musahip olurlar. Musahip olma Alevi dedesinin öncülüğünde ikrar ceminde yapılır. Musahip olacak kişilerin canları, malları, namusları bir kabul edilir. Alevilikte musahiplik kavramı çok önemli olmakla beraber, musahiplerden birisi kendisi için ne yapıyorsa musahibi içinde aynısını yapmalıdır. Alevilik inancına göre Hz. Ali'nin musahibi Hz. Muhammed'dir.

Alevilik inancında, musahip olmak isteyen gençler öncelikle anne babalarının rızalarını alırlar. Anne baba rızasını aldıktan sonra rehberine giderler ve durumu açıklarlar. Musahipler bir yıllık kaynaşma sürecine girerler ve bir yıl sonra halen aynı karardalarsa rehberin yanına giderler. Rehber ise musahip olmak isteyenleri köydeki diğer erenlerin yanına gönderip rızalık almaya gönderirler. Herkesin rızalığı alındıktan sonra musahiplik cemi kurulur. Dede, cemdeki erenlere musahip olmak isteyen gençlerin bu durumlarına engel olan bir şey var mıdır? diye sorar. Ceme katılan erenler musahip olmalarına engel olacak bir durumun olmadığını söyledikleri takdirde dede musahip olacak kişilere “Lahmike Lahmi, demmike demmi, cismiki cismi (senin kanın benim kanım, senin cismin benim cismim)” durumunu tekrar eder. Zülfikar üzerine

yemin ettirilir. Musahiplik kurbanı kesilir. Lokma yapılır ve oradaki çalara dağıtılır. On iki imamlar anılır ve müsahip kardeşliği geçerli kınır.

Bulam Kasabası Alevi Dedesi Ali Büyükşahin'e göre Musahip olma şartları:

Musahip Olma Şartları:

- İki ailenin de evli olması gerekir.
- Musahip olmak isteyen canların ekonomik yönden eşit olmaları gerekir. Eğer bu konuda ısrarcıysa ve diğer canlar da bu duruma olumlu bakıyorsa musahipliği kabul edilir.
- Musahip olmak isteyen canlar birbirine yakın oturuyor olmaları gerekir.
- İki kuşak öncesine kadar akrabalık bağlarının olmaması gerekir.
- Musahip olmak isteyen kişilerin ailelerinin de ikrarlarını almış olmaları gerekir.
- Musahip olacak kişilerin eline, diline ve beline sahip olmaları gerekir.
- Musahip olmak isteyen canların ailelerinin de iyi anlaşıyor olmaları gerekir. Aralarında herhangi bir husumet ve tartışma geçmemesi gerekir.
- Musahip olacak kişilerin karakter yapısı olarak birbirine yakın olması gerekir.
- Musahip olmak isteyen gençlerden her ikisinin de yüz kızartıcı suç dahi işlememiş olmaları gerekir.
- Musahip olmak isteyenlerin yaşlarının birbirine yakın olması gerekir.
- Eğitim düzeyinde aşırı derece fark olan iki kişi musahip olamaz.

Adıyaman ve yöresinde en az yapılan cem musahiplik cemidir. Ne yazık ki zorlaşan hayat şartları sebebiyle ve gençlerin kırsal bölgeden ziyade kent merkezlerinde yaşaması sebebiyle çok talep görmemektedirler.

Görgü Cemi

Görgü cemi bir başka adıyla sorgu cemi, ikrar vererek Aleviliğe ilk adım atan canların ve musahip olan canların yılda bir kez dede huzurunda ikrarlarını tazeledikleri cemlerdir. İkrarlarını tazeleyip temize çıkma düşüncesi vardır. Bir nevi toplumu denetleme görevi gören bu ceme girenler katılmadan öncü gusül abdestlerini alırlar.

Ceme katıldıktan sonra sorguya çekilirler. Bir yıl önceki tarihten itibaren yaptıkları olumsuz davranış varsa sorgulanır. Eğer yüz kızartıcı bir suç işlemiş, bir canlıya zarar vermişlerse yaptıkları suçun durumuna göre cezaya çarptırılırlar. Zina veya adam öldürme gibi suçlarla gelenler olursa düşkün ilan edilir ve toplumdan dışlanırlar. Herhangi bir suç işlememiş canlar ise görgüden geçer yeniden ikrar vermiş sayılır ve temizlenmiş sayılırlar. Hemen her cemin sonunda olduğu gibi Cemlerin bir parçası olan lokma merasimi başlar ve lokma dualanır. Ceme katılan canlar, kurbanlarını keserler. Etini ceme katılan canlarla toplu bir şekilde yerler.

Birlik (Abdal Musa) Cemi

Birlik cemi veya bazı yörelerde Abdal Musa cemi olarak geçen bu cem senede bir kere yapılır. Genelde kış aylarında yılın son ayına doğru yapılan Abdal Musa birlik ceminde temel amaç varsa dargın kişileri barıştırmaktır.

Abdal Musa lokması çevrede önemsenen bir lokma olduğundan lokmanın pişme süresi de göz önünde bulundurulduğunda en uzun süren cemlerdendir. Dedenin önderliğinde yapılan bu cemde canlar birbirine sorular sorar ve helalleşirler. Daha sonra kesilen kurbanların etiyle beraber lokma pilavı yapılır. Toplu bir şekilde yenir. Yapılan bu cem aralarında herhangi bir husumet varsa giderilir ve barış sağlanır. Sene de bir kere yapılması sebebiyle canlar katılım konusunda gerekli hassasiyeti gösterirler.

Muharrem Cemi

Genellikle Muharrem ayının on ikinci gününde yapılır. Bu cem; biten matem orucunu uğurlamak ve Kербela'da şehit edilen Hz. Hüseyin ve on iki imamların uğruna yapılır. Cemler on iki imam uğruna yapıldığı için tören esnasında on iki erkân hizmeti de yerine getirilir. Mevcut on iki erkân sembolik de olsa yapılır. Çünkü yapılmadığı takdirde hizmetlerinin ve ibadetlerinin kabul olmadığına inanılır.

On iki imamlarla bağdaştırılan on iki hizmet, Cem ibadetinde son derece önemli yer tutar. Yapılan on iki hizmetin sahipleri ve yaptığı işler birbirinden farklıdır. Herkes kendi görevinden sorumludur ve bir başka hizmet sahibine müdahale edemez. Dede tarafından hizmete seçilen kişiler, soyları devam ettikçe bu görevi kuşaktan kuşağa aktarırlar. (Deniz ile yüz yüze mülakat, 03.05.2019)

Yapılan cemler esnasında on iki erkan hizmetleri yerine getirilir. Sırasıyla:

1. **Gözcü:** Gözcü dedenin hemen yanındaki birinci yardımcısıdır. Ağaçtan yapılmış 2 metre civarı boyundaki asasıyla cemin düzenli bir biçimde ilerlemesini sağlar. Cem esnasında yapılan erkanların sırasını düzenler ve gerektiği yerde direktif verir. Cem ibadeti esnasında dedeye sorusu olan canlar önce gözcüyle irtibata geçer. Cem esnasında ses çıkaran olursa onları uyarır. Elindeki asa sembolik olur, kimseyi cezalandırmak için kullanılmaz.
2. **Rehber:** Bir başka deyişle çerağcı, Alevilik inancında rehber, kılavuz anlamındadır. Dede cemevindeki posta oturunca rehber uyarılır ve cem başlar. Dededen sonraki en önem arz eden görev delilciye yani rehber verilmiştir. Rehberi dede seçer. Ondan dolayı bir önceki soyun da rehber olmasına gereği yoktur. Sadece toplum tarafından benimsenmiş ve saygı duyulan birinin olması gerekir.
3. **Ferraş:** Süpürgeci olarak da bilinen ferraş sembolik olarak oraya dökülen günahları temizler. Süpürge sürerken ‘ya Allah ya Muhammed ya Ali’ der. Yaptığı bu temizlik iç temizliği temsil eder. Daha sonra cemde bulunan canlara: “ben meydana temizledim sizler de kalbinizi temizleyin” düşüncesini ifade eder.
4. **Zakir:** Zakirin bilinen bir diğer adı aşkıdır. Zakir kelimesi Arapçadan gelmektedir. Zikir kökünden gelmiştir. Yani Allah’ın on iki imamları adına zikretmektir. Alevilik inancında zikrin saz ile yapan kişiye zakir denir. Yani zakir semah esnasında saz çalıp, deyiş ve semah okuyan kişidir. Cemin başlangıcından bitişine kadar aktif olarak görev yaparlar.
5. **Kurbancı:** Kurbanları meydana getirip, Allah uğruna kesilmesi için gerekli duaları yapıp, hayvanları lokma haline getirme görevini yapar. Lokmalar pişerken lokmacılara yardımcı olurlar.
6. **Saka:** Kerbela’da susuz şehit olan ehlibeytin anısına, saka elinde taşıyla cemin yapıldığı meydana gelir ve dua ettiği suyu canlara içirir. Daha sonra yezide lanet okunur.
7. **Tezekkar:** Bir kadın bir erkek can tarafından yapılan bu hizmette ceme katılan canlara sembolik olarak abdest aldırılır. Erkek abdest için su verirken

kadında havlu tutup canların ellerini kurular. Buradaki abdest tamamıyla ilahi abdesttir. Alınan abdestle ruhsal manada temizlenilir.

8. **Peyik:** Dedenin emri ile ceme katılacak erenlere cemin nerede ve hangi tarihte yapılacağı bilgisini verir.
9. **Semahçı:** Diğer bir adı da pervane olan semahçılar, cem esnasında sema tutarlar. Mevcut semahçılar ceme gelirken en yeni ve temiz kıyafetlerini giymeye özen gösterirler. Temizden kasıt folklorik tarzda kıyafetlerle gelinmesi değildir. Çünkü yaptıkları inanç ritüeli folklorik bir tarzı anımsatsa da dans veya folklor değildir. Semah dönem canların ayakları çıplaktır. Başlarının ise kapalı olması gerekir.
10. **Lokmacı:** Diğer bir adı sofracı olan ve cemde kesilen kurbanları pişirip lokma haline getiren hizmetlilerdendir. Sofra açar ve lokmaları sayıya göre pay eder ve sofrayı düzenini sağlar.
11. **Kapıcı:** Bekçilerin görevi Cem ibadeti yapılırken kapıda bekleyip, varsa ceme alınmayacak birileri onun ayrımını yapar. Çünkü her ibadet edeceğim diyen kişi ceme katılamaz. Çünkü suçlu ve düşkün olan kişiler ceme giremezler, lokma yiyemezler. Diğer bir adı bekçi olan kapıcının bir başka görevi ise cem esnasında oranın güvenliğini sağlamaktır. İbadet yapılan yer cem eviyse oradaki demirbaş eşyaların korunmasından yükümlüdür. Eğer cemevi yoksa ve bir canın evinde ibadet yapılıyorsa da oradaki mallara zarar gelmesini engeller.
12. **İznikçi:** Cemevinin temizliğinden ve düzeninden sorumludur. İbadete gelen canların ayakkabılarını düzenli bir şekilde yerleştirerek karışmamasını sağlar. (Dedekargınoğlu, 2012:131-138)

Alevilik deyince akla Cem ritüeli, Cem ritüeli deyince semah ve de semah deyince şüphesiz ki müzik akla gelmektedir. Müzik öğretisi, özellikle de bağlama büyük oranda Alevilikle bütünleşmiş ve Aleviliğin sembollerinden birisi haline gelmiştir. Alevilerin müziğe var olan bu ilgisi aileden gelen bir gelenek olup alt kültürlerle aktarılmasının yanı sıra, inanç ritüellerinin bir parçası olduğu için istemeden de olsa kendilerini müziğin içerisinde bulmuşlardır.

Aleviler Allah'a ulaşmanın yolunu Cemde bulurlar. Bu durum da yaptıkları işi oldukça önemsediklerini ortaya koyuyor. Aleviliğin en temeli olan cem törenlerinde ibadet esnasında görevini yerine getiren zâkir son derece işine odaklıdır. İcra ettiği çalgı kendisiyle Allah arasında bir köprü olduğunu düşündüğü için sazına "Telli Kur'an" demiştir. Bu isim saza duyulan saygıyı ve sazın kutsallığını belirtir. Alevilerin sazı dini veya dünyevi icrası öncesinde üç kez öpüp başına koyması yönüyle de son derece kutsal ve önemli olduğunu vurguluyor.

İnsanın, doğru kabul ettiği düşünceyi aktarırken müziği kullanmasının temelinde yatan sebepler vardır. Aleviliği kapsayan ve diğer dinlerin de bir kısmını kapsayan bu durumlar;

- İbadet yapmayı tekdüzelikten ve sıkıcı bir tutumdan çıkarmak,
- İbadetin dini boyutuna ek olarak ibadete estetik bir duruş sergiletmek,
- İbadet yaparken önem arz eden durumları müzik sayesinde vurgulamak ve tekrarlamak,
- Yazısız kaynakların aktarımında melodik bir tutum sergileyip daha kolay ve kalıcı aktarımını sağlamak içindir.

Alevi ozanları bu manada çok kritik öneme sahiptir. Var olan bilgiyi aktarırken müzikle bağdaştırır, dinin işleyişini ve kalıcılığını kolaylaştırır. Alevilikte dini konuların müzikle anlatılması, can ile sazın özdeşliğini gösterir. Rivayete göre ney, sazlıkların arasından çıkarılıp yeni bir duruş aldığı için üzgündür; bağlama ise dut dalından ayrılıp yeni bir forma kavuştuğundan dertli bir yapıya sahiptir. Bundan dolayıdır ki saz veya ney icra edilirken ait olduğu yerden ayrıldığı için onun acısıyla inlemektedir gibi bir hisse kaptırır insanı.

Alevi kültüründeki ozanın halk arasındaki ismi âşıktır. Halk ozanının bu aşkının dünyevi veya ilahi olmasının bir önemi yoktur. Çünkü dünyevi aşkta ilahi aşkın bir parçasıdır. Tasavvufi boyutta ele alınmış dünyevi aşk da kutsal kabul edilip, ibadet müziği yerine geçebilir. Müzik haline gelmiş veya müzik haline gelmemiş şiirlere nefes denir. (Alevilik Araştırmaları Dergisi, 2017:25-44)

Alevilikte semahlar, deyişler, nefesler müziksiz olmaz. Mevcut müzikler genellikle acı temalı müziklerdir. Bunun sebebi dut ağacından yapılan sazın dalından

ayrılma derdidir. Alevilerin yaşadıkları sıkıntılar da bir diğer sebeptir. Bunların yanı sıra en büyük sebep bizi ilahi yola götüren bir aracın eğlence yoluyla olmayacağı gerçeğidir.

2.1.2. İnanç Müziği Türlerinin Genel ve Biçimsel Yapıları

Alevi kültürü deyince aklımıza ilk gelen ritüellerden birisi müziktir. İnanç sistemlerinin bir parçası olan müzik, Alevilerin kendilerini ifade ediş şeklidir. Aslında bakıldığında sadece Alevilikte değil tüm inançlarda müzikle yakınlık vardır. Hiçbir inanç yoktur ki kesinlikle müzikten yararlanmamıştır densin. Bütün inançların müzikle bağlantısı vardır fakat Alevilikte bu bağlantı en üst düzeydedir. (Bayrak, 2004:235-240)

Alevi müziği üzerine yapılmış çalışmalarda deyiş, nefes, duazimamlar incelendiğinde ölçü ve usul bakımından farklılıklar gösterdiğini görürüz. Konusu ve yüklendiği anlam olarak birbirine yakın olan bu türlerin ölçü ve usul farkından ayrıcalıkları şunlardır:

Alevi müziğinde Alevi kültürünün kurallarını eserlerine konu alan nefesler, genellikle Ağır düyek (8/4), Aksak (9/4), Bektaşî Raksı (16/4), Curcuna (10/8, 10/16), Devrihindi (7/8, 7/4), Düyek (8/8), Müsemmen (8/8), Raks ayağı(9/8), Raksan (15/8), ve Yürük Semai (6/8) usulleri görülmektedir. Alevilerin yol erkanlarını ve kurallarını anlatan deyişler 4, 6, 8 ve 10 zamanlı ölçüler çoğunlukla kullanılır. Deyişler genellikle 5 ile 10 zaman arasında usul yapılarını kullanır. 10 zamanlı usuller semah, deyiş ve nefeslerde sıkça kullanılması (3 3 2 2) şeklindedir. Hemen her yörede kullanılan bu kalıp doğu ve güneydoğu Anadolu'da daha sık kullanılır. Alevi müziğinde sıkça kullanılan bu ritmin Türk müziğindeki karşılığı "Türk'i darp"tır.

Tarihte gizli musiki olarak geçen Alevi müzikleri iki bölümde incelenmektedir. Bunlardan birincisi şiir musikisi olarak geçen ve genellikle Divan edebiyatı özellikleri taşıyan Osmanlı müziğinin de esintileri olan tekke müziğidir. Diğeri ise Türk Halk Müziğinin anonim türüdür.

ÖNÜME BİR ÇIĞIR GELDİ
(DEYİŞ)

DERLENDİĞİ YÖRE: ADIYAMAN/ÇELİKHAN/
Bulam Kasabası
KAYNAK KİŞİ: DENİZ BÜYÜKŞAHİN

DERLEYEN: ALİ AŞKIN

♩ = 70

(Saz...) Ö NÜ ME BİR
ÇI ĞIR GEL Dİ BİR_U CU VAR ŞAR_İ ÇİN DE
AB DAL LAR DÜK KÂ NİN AÇ MIŞ NE İS TER SEN
A RİF LER " " " " NE A RAR SAN
VAR_İ ÇİN DE NE A RAR SAN VAR_İ ÇİN DE
(Saz...) GİR DÜK KÂ NA
PA ZAR EY LE HER Şİ RİN DİR HE ZAR EY LE A YA GÜ NE
NA ZAR EY LE AY MU HAM MED NUR_İ ÇİN DE
AY MU HAM MED NUR_İ ÇİN DE (Saz...)

ÖNÜME BİR ÇIĞIR GELDİ

2

A Lİ A Lİ A Lİ A Lİ A Lİ A Lİ ME DET AY_A Lİ DİR
GÜN MU HAM MED O KU NAN SEK SEN BİN_A YET BA LİK LAR DER
YA YA HAS RET ÇAR HA DÖ NER GÖL_i ÇİN DE ÇAR HA DÖ NER
GÖL_i ÇİN DE

ÖNÜME BİR ÇIĞIR GELDİ
BİR UCU VAR ŞAR İÇİNDE
ABDALLAR DÜKKÂNIN AÇMIŞ
NE İSTERSEN VAR İÇİNDE
ARIFLER DÜKKÂNIN AÇMIŞ
NE ARARSAN VAR İÇİNDE

GİR DÜKKÂNA PAZAR EYLE
HER ŞİRİNDİR HEZAR EYLE
AYA GÜNE NAZAR EYLE
AY MUHAMMED NUR İÇİNDE

AYALİDİR GÜN MUHAMMED
ALİ ALİ ALİ ALİ ALİ ALİ MEDET
AYALİDİR GÜN MUHAMMED
OKUNAN SEKSEN BİN AYET
BALIKLAR DERYAYA DA HASRET
ÇARHA DÖNER GÖL İÇİNDE

GÖL İÇİNDE ÇARHA DÖNER
SUSUZLUKTAN BAĞRI YANAR
ÂLEMLER SEYARANA İNER
SEYİR VAR SEYİR İÇİNDE

KUDURETTEN VERDİ BALI
BAHANESİ OLDU ARI
ŞİMDİ DİNLE AHU ZARI
ALLAH ALLAH ALLAH ALLAH
ARI İNLER BAL İÇİNDE

PİR SULTAN'IM EY GAZİLER
ALİ ALİ ALİ ALİ ALİ ALİ MEDET
PİR SULTAN'IM EY GAZİLER
YÜREKTE YARA SIZILAR
TALİPLER PİRİN ARZULAR
BÜLBÜL ÖTER GÜL İÇİNDE
BÜLBÜL ÖTER GÜL İÇİNDE DOST

Söz İçeriği

Önüme bir çığır geldi	a	4+4=8
Bir ucu var şar içinde	b	4+4=8
Abdallar dükka'nın açmış	c	4+4=8
Ne istersen var içinde	b	4+4=8
Arifler dükka'nın açmış	c	4+4=8
Ne ararsan var içinde	b	4+4=8
Gir dükkana pazar eyle	a	4+4=8
Her şirindir hezar eyle	a	4+4=8
Aya güne nazar eyle	a	4+4=8
Ay Muhammed nur içinde	b	4+4=8
Ay Ali'dir gün Muhammet	a	4+4=8
Okunan seksen bin ayet	a	4+4=8
Balıklar deryaya hasret	a	4+4=8
Çarh döner göl içinde	b	4+4=8
Göl içinde çarha döner	a	4+4=8
Susuzluktan bağı yanar	a	4+4=8
Alemler seyerana iner	a	4+4=8
Seyir var seyir içinde	b	4+4=8
Kuduretten verdi balı	a	4+4=8
Bahanesi oldu arı	a	4+4=8
Dinle şimdi ahu zarı	a	4+4=8
Arı inler bal içinde	b	4+4=8
Pir Sultan'ım ey gaziler	a	4+4=8
Yürekte yara sızılar.	a	4+4=8

Talip pirin arzular

a

$4+4=8$

Bülbül öter gül içinde

b

$4+4=8$

KALKTI HAVALANDI GÖNLÜMÜN KUŞU

(SEMAH)

DERLENDİĞİ YÖRE: ADIYAMAN/ÇELİKHAN/

DERLEYEN: ALİ AŞKIN

Bulam Kasabası

KAYNAK KİŞİ: DENİZ BÜYÜKŞAHİN

♩ = 80

KALK TI HA VA LAN DI (Saz . . .) GÖN LÜ MÜN KU ŞU (Saz . .)

KON MA YIN CA BU CAN (Saz . . .) AY RIL MAZ SEN DEN (Saz . .)

HAK KIN AZ RA İ Lİ (Saz . . .) GÖĞ SÜM BEN DİN DE (Saz . .

) GÖĞ SÜM BEN DİN DE (Saz . .) AL MA YIN CA BU CAN (Saz . .)

AY RIL MAZ SEN DEN (Saz) AY RIL MAZ

SEN DEN (Saz)

KALKTI HAVALANDI GÖNLÜMÜN KUŞU

2

**KALKTI HAVALANDI GÖNLÜMÜN KUŞU
KONMAYINCA BU CAN AYRILMAZ SENDEN
HAKKIN AZRAİLİ GÖĞSÜM BENDİNDE
ALMAYINCA BU CAN AYRILMAZ SENDEN**

**MOLLALAR OTURMUŞ KEFENİM BİÇER
DÜLGERLER OTURMUŞ TABUTUM ÇATAR
AĞAÇTAN GEMLENMİŞ GEZİYOR ATLAR
BİNMEYİNCE BU CAN AYRILMAZ SENDEN**

**GİNE DUMAN OLDU DAĞLARIN BAŞI
DİDEMĐEN AKİTTİM KAN İLE YAŞI
CENAZEM ALTINDA MUSALLA TAŞI
KILMAYINCA BU CAN AYRILMAZ SENDEN**

**HEY ERENLER SÖZÜMDE VAR MIDİR HATA
PİRİM AL GİYİNMİŞ YAKIŞIR ZATA
MEZARIM ÜSTÜNDE GÖĞ OTLAR BİTE
SOLMAYINCA BU CAN AYRILMAZ SENDEN**

**PİR SULTAN ABDAL'İM GÖNLÜM RIZADAN
PİRİM BİNMIŞ ATA GELİR GAZADAN
DOLDUR VER BADEYİ HÜSNÜ RIZADAN
İÇMEYİNCE BU CAN AYRILMAZ SENDEN**

2

Söz içeriği

Kalktı havalandı gönlümün guşu	a	6+5=11
Goymayınca bu can ayrılmaz senden	b	6+5=11
Hakkın azraili göğsüm bendinde	b	6+5=11
Almayınca bu can ayrılmaz senden	b	6+5=11
Mollalar oturmuş kefenim biçer	a	6+5=11
Dülgerler oturmuş tabutum çatar	a	6+5=11
Ağaçtan gemlenmiş geziyor atlar	a	6+5=11
Binmeyince bu can ayrılmaz senden	b	6+5=11
Gine duman oldu dağların başı	a	6+5=11
Didemden akıttım gan ile yaşı	a	6+5=11
Cenazem altında musalla taşı	a	6+5=11
Kılmayınca bu can ayrılmaz senden	b	6+5=11
Hey erenler sözümde var mıdır hata	a	6+5=11
Pirim al giyinmiş yakışır zata	a	6+5=11
Mezarım üstünde göğ otlar bite	a	6+5=11
Solmayınca bu can ayrılmaz senden	b	6+5=11
Pir sultan abdalım gönlüm rızadan	a	6+5=11
Pirim binmiş ata gelir kazadan	a	6+5=11
Doldur ver badeyi hüsnü rızadan	a	6+5=11
İçmeyince bu can ayrılmaz senden	a	6+5=11

KALU BELA'DAN BERİ

(SEMAH)

DERLENDİĞİ YÖRE: ADIYAMAN/ÇELİKHAN/

DERLEYEN: ALİ AŞKIN

Bulam Kasabası

KAYNAK KİŞİ: İMAM İLİK

$\text{♩} = 300$

♩

1.

KALU BELA'DAN BERİ

2

The image shows a musical score for the song 'KALU BELA'DAN BERİ'. It consists of two staves. The first staff is a vocal line in 2/4 time, with lyrics written below the notes: 'KE Sİ Lİ RİM YÜ ZÜ LÜ RÜM KA LU BE LA DAN BE Rİ'. The second staff is an instrumental line, likely for a stringed instrument, with a key signature of one flat and a common time signature. It features a melodic line with a double bar line and a repeat sign at the end. Below the second staff, there is a note '(Saz...)'.

YA İLAHİ SEN KERİMSİN SEN RAHİMSİN SEN BAKİSİN DÜNYADA
ASILIRIM KESİLİRİM YÜZÜLÜRÜM KALU BELA'DAN BERİ
MUHAMMED MUSTAFA EHL-İ BEYTİ CANDAN SELAVAT
ASILIRIM KESİLİRİM YÜZÜLÜRÜM KALU BELA'DAN BERİ

İMAM ALİ İMAM HASAN İMAM HÜSEYİN'İN NUR'U AŞKINDAN
ASILIRIM KESİLİRİM YÜZÜLÜRÜM KALU BELA'DAN BERİ
İMAM ZEYNEL İMAM BAKİR İMAM CAFER AŞKINDAN
ASILIRIM KESİLİRİM YÜZÜLÜRÜM KALU BELA'DAN BERİ

İMAM KAZİM İMAM RIZA İMAM TAKİ ERENLERİN AŞKINDAN
ASILIRIM KESİLİRİM YÜZÜLÜRÜM KALU BELA'DAN BERİ
İMAM NAKİ İMAM ASKER İMAM MEHDİ AŞKINDAN
ASILIRIM KESİLİRİM YÜZÜLÜRÜM KALU BELA'DAN BERİ

BEN HAYDARIM BEN KERRARIM ZÜLFÜKARIM BEN ALİ'YİM, ALİ'YİM
BEN MUHTARIM BEN MEHMED'İM BEN AHMED'İM , BEN VELİ'YİM ,VELİ'YİM
BABAM ADEM ANAM HAVVA İSMİM MAHMUD KULUNUM
ASILIRIM KESİLİRİM YÜZÜLÜRÜM KALU BELA'DAN BERİ

2

Söz içeriği

Ya ilahi sen kerimsin sen rahimsin sen bakisin dünyada	a
Asılırız kesiliriz yüzülürüz kalu bela'dan beri	b
Muhammed Mustafa Ehl-i Beyti candan selavat	c
Asılırız kesiliriz yüzülürüz kalu bela'dan beri	b
İmam Ali imam Hasan imam Hüseyin'in nur'u aşkından	a
Asılırız kesiliriz yüzülürüz kalu bela'dan beri	b
İmam Zeynel imam Bakır imam Cafer aşkından	a
Asılırız kesiliriz yüzülürüz kalu bela'dan beri	b
İmam Kazım imam Rıza imam Taki erenlerin aşkından	a
Asılırız kesiliriz yüzülürüz kalu bela'dan beri	b
İmam Naki imam Asker imam Mehdi aşkından	a
Asılırız kesiliriz yüzülürüz kalu bela'dan beri	b
Ben haydarım ben kerrarım zülfükarım ben Ali'yim, Ali'yim	a
Ben Muhtarım ben Mehmed'im ben Ahmed'im , ben Veli'yim ,Veli'yim	a
Babam Adem anam Havva ismim Mahmud kulunum	a
Asılırız kesiliriz yüzülürüz kalı bela'dan beri	b

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULAM KASABASINDA ALEVİ İNANÇ MÜZİĞİ GELENEĞİ

3.1. Bulam Kasabası ve Köylerinde Cem ve İnanç Müziği Geleneği

Tanınmış herhangi bir ozanı olmayan Bulam Kasabasının, cemlerini dedeler veya dedelerin yetiştirdiği Zakirler yürütmektedirler. Bulam Kasabasının dedesi olan Ali Büyükaşahin'in oğlu Deniz Büyükaşahin de sazı ve sözüyle cem yürüten Zakirlerdendir.

Okunan gülbankler genellikle Türkçe okunmaktadır. Nadir de olsa Kürtçe okunan gülbankler da vardır. Bulam Kasabası Kürt kökenli bir kasaba olmasına rağmen yeni neslin Kürtçeyi pek bilmemelerinden kaynaklı cemler semahlar ve dualar Türkçe okunur.

Bulam Kasabasında genellikle Aleviliğin kabul gördüğü ve hemen her Alevi'nin bildiği deyişler okunur. Semahlarda genellikle Anadolu'da uygulanan semahlardır. Bulam Kasabası olarak Aleviliğin genel çizgisi dışında bir ilerleyiş yoktur. Nadiren de olsa yerel ozanların yerel deyişler okuttuğu, yerel semahlar uyguladığı görülür. (Bayrak, 2002:230-237)

Gülbank'larda (dua) olduğu gibi deyiş ve nefeslerde de genellikle Türkçe kullanılır. Nadiren Kürtçe kullanılır.

Adıyaman'la bütünleşmiş, hemen her cemde okunan ve cemin bir parçası olan iki semah vardır. Bunlar: "kırklar ve turnalar" semahıdır. Bunların yanı sıra nadir de olsa 'Ya Hızır' semahı da yapılmaktadır.

Bulam Kasabası'nda yapılan cemler, on iki imamlara temsil ettiğine inanıldığı için on iki hizmetin (erkânın) yerine getirilmesiyle başlar. Cemlerde son derece önemli olan bu ritüellerin her biri ayrı bir önem arz eder ve sembolik de olsa yerine getirilmesi gerekir. Aksi takdirde cem kabul sayılmaz. Dökülen lokmaların helal olmayacağı kabul edilir ve bu manada gerekli önem verilir.

Cem törenleri Adıyaman'ın Bulam Kasabası'nda genellikle perşembe akşamları Cemevinde yapılmaktadır. Cemin yönetimi Bulam Kasabasının dedesi Ali Büyükaşahin tarafından yürütülür. (Büyükaşahin ile yüz yüze mülakat, 27.03.2018)

Canlar ve On İki Erkanı yerine getirecekler cemevinde halihazırda beklerler. On iki erkanı yerine getirecekler kendilerine gerekli olan eşyalarını hazır ederler. (On İki Erkanı gerçekleştirecek kişilerin hepsinin postu vardır. Hepsinin görevi birbirinden farklı olan bu görevlilerin Cem töreni esnasında hiyerarşik bir yapıya sahip olduğu görülür. En fazla otorite dedeye gösterilir. Dedenin ise rehber gelir.

Dede Cemevine girer ve

“Allah, Muhammed, Ya Ali” der.

O esnada dedenin içeri girdiğini gören gözcü “Dedemiz geldi” der ve bunun üzerine orada bulunan bütün erenler Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hacı Bektaş Veli ve post makamına gösterdikleri saygıdan dolayı ayağa kalkarlar. Ardından dede postuna oturur ve dar duasını okumadan önce katılan canlara öğütler verir. Varsa birilerinin problemi onu dinler. Küs veya dargın olanlar varsa barıştırılır. Cem evine giren canlar dedeyi “hü” diyerek selamlar. Canlar içeri girerken on iki erkândan olan gözcünün işi başlar. Canların oturmaları gereken yerleri gösterir. Gözcü canları oturturken dedenin hemen ön saflarına erkekleri, orta saflara yaşlı ve evli kadınları, en arkaya ise genç kızları oturtur. Oturan herkesin yüzünün dedeye dönük olmasına özen gösterilir. Herkes yerine yerleştikten sonra, cem töreni başlamadan önce kendisinden razı olup olmadıklarını sorar:

“Canlar, dedeniz geldi posta oturacak. Bizim inancımızda kul kuldan razı olmadıkça Allah da o kuldan razı olmazmış. ‘dedenizden razı mısınız’ diye canlara sorar.

Canlar “biz razıyız, hak da razı olsun” derse dede şu gülbankı (dua) okuyarak ceme başlar:

“Allah Allah! Akşamlar Hayr ola, hayırlar feth ola, şerler def ola, hizmetleriniz kabul ola, muratlarınız hâsıl ola, on sekiz bin âlemle birlikte mü’min müslim kardeşlerimizin tamamını dualardan mahrum eylemeye. Erenlerin demine hu”

Gülbank bittikten sonra önce 12 hizmet sahipleri dedenin karşısında dara dururlar. Saygılı bir şekilde elleri ön tarafta bekleyen canlara dede dua okur. Ardından diğer canlar da ayağa kalkıp dara durur. Dede o canlar için de dua okur. Tam o esnada süpürgeci meydana gelip aslında temiz olan yerleri süpürür. Burada sembolik olarak

yapılan bu durum biz bulunduğumuz yerleri süpürüp temizledik siz de gönlünüzü temizleyin manasını taşır. Süpürgeci görevini yerine getirdikten sonra sıra ibriktara gelir. İbriktar selman suyu olarak isim taşıyan suyla önce kendi elini yüzünü yıkar. Ardından oradaki insanlara döküp ellerini yüzünü yıkayıp bir nevi ilahi boyutta abdest aldırır. İbrikçinin su dökmesinin ardından bir bacı da elindeki havluyu abdest alan insanlara verip ellerini yüzlerini silmesini sağlar. Burada yapılan bu abdestin herhangi bir suç işlenmediği ve ahlaksızlık yapılmadığı müddetçe bozulmayacağı düşünülür. Abdestler alındıktan sonra çırakman gelir. Mum yakar. Mum aydınlanmayı temsil eder. Cem devam ettiği müddetçe mum söndürülmez. Söndürülmesinin günah olduğu düşünülür. Buradaki aydınlanma da ruhun aydınlanmasıdır. Çırakman mumu yaktıktan sonra dede görevini yerine getiren çırakmana duasını eder ve Zakir nefes ve deyişler okumaya başlar. Canlar oturdukları yerden dizlerine vurarak bir nevi transa geçerler. Kendilerini müziğin ritmine kaptırıp salınırlar. Okunan düazlar (Farsçada on iki anlamına gelir) da Hz. Fatıma'nın ismi geçtiğinde bütün canlar ayağa kalkar ve dara dururlar. Dede başta olmak üzere 'Allah Allah' derler.

Dede on iki imamı metheden şu düazı okur:

Allah Allah çün çerağı fahrı uyandırdık ol hüdanın aşkına,

Seyyidi'l Kevneyn Muhammed Mustafa'nın aşkına,

Saki-i Kevser, Mir-i Menver, Feth-i Hayber Aliyye'l Murtaza'nın aşkına,

Hem Hatice, Fatıma hayrunnisa'nın aşkına,

Şah Hasan-ı Hüseyin-i Kerbela'nın aşkına,

Ol İmam-ı enbiya Zeynal Abidin aşkına,

Hem Muhammed Bakır ol kim nesli pak Mustafa

Cafer-i Sadık imam-ı reh-nüma'nın aşkına,

Musa Kazım imam-ı serfiraz-ı ehl-i Hakk

Hem Ali Musa Rıza'yı sabır arının aşkına,

Saki Taki ve Baki hem Hasanü'l Askeri

Ol Muhammed Mehdi sahib-i liva'nın aşkına,

Pirimiz üstadımız Hacı Bektaş Veli'nin aşkına,

Haşre dek yanan yakılan aşikarın aşkına.

Okunan düvazda on iki imamların ismi sayılır ve anılır. Ardından saka (sucu) gelip dede tarafından dualanan suyu canlara dağıtır. Herkes sudan Kerbelada şehit edilen Hz. Hüseyin'in anısına birer yudum içer. Saka suyu dağıtırken Zakir Hz. Hüseyin'le alakalı deyişler okur. O an orda bir matem olur ve herkes Hz. Hüseyin'in şehit olduğu anı düşünüp hüzünlenip gözyaşı dökmektedirler. Ardından on iki erkândan biri olan semah durma başlar. Kırklar sembolik iki kadın ve iki erkekten olduğu kabul edilerek semaha başlanır. Dedenin çevresinde sema duran canların kesinlikle dedeye sırtları dönük olmaz.

Zakir,

Geldiğimiz evler dolu olsun nurdan,

Biz de böyle gördük üstaddan pirden,

Yardımcımız olsun Şah-ı merdan,

Yardımcımız on iki imam, Ali'dir.

Nefesini okuyan zakir bitirdiği esnada dede semahtaki canlara dua eder. Ardından hemen her cemde olan lokma faslına geçilir. Lokmacılar yemeği getirirken yemek öncesinde ve sonrasında dede duasını eder ve cem sonlandırılır.

Cem esnasında canlar kendi arasında konuşur, muhabbet ederlerse gözcü elindeki esasını yere vurup sessiz olmaları için göz kontağı kurar ve oradaki sükûneti sağlar. Bu manada gözcünün sözü geçen, herkes tarafından sayılan birinin olması gerekir.

Geleneksel giyim kuşam kuralı yaşlı erkeklerde ve kadınlarda mevcut olmakla beraber genç nesilde geleneksel kıyafetler pek uygulanmamaktadır. Genç nüfusta daha çok modern kıyafetler olup cemlerde de bu çizginin dışına çıkmamışlardır. Yani ceme gelip sema dönecekleri için folklorik kıyafetler giymezler. Semahın dans, oyun ve gösteri olmadığını inanç sistemlerine göre ibadetleri olduğunu vurgularlar.

Alevilerde dikkat edilen bir özellik de hiçbir şekilde kadın erkek ayrımının olmadığıdır. On iki erkânda da kadınlar yer alırlar. Semah dönülürken de kadın erkek

birdir. Evrensel kadın erkek eşitliğinin net örneklerinden olan Alevilik Hacı Bektaş Veli'nin şu sözleriyle

Erkek dişi sorulmaz, muhabbetin dilinde,
Hakkın yarattığı her şey yerli yerinde,
Bizim nazarımızda kadın-erkek farkı yoktur
Noksanlık eksiklik senin görüşlerinde

net bir şekilde açıklanmıştır.

3.2. Bulam Cemlerindeki Semahların Kültürel ve Koreografik Analizi

Adıyaman yöresi semahları koreografik açıdan basittir. Semahlarının geneli düz ritimlerden meydana gelmektedir. Koreografisi ve semahı yöre halkının yaşayış biçimini destekler durumdadır. Alevi müziklerinin tamamı Cem kaynaklıdır. Alevi kültürünü simgeleyen yegane unsur Cemdir.

Fotoğraf: Mustafa YÜKSEL Özel Arşivi 2019/BULAM

Adıyaman ili Bulam yöresinde, Bulam cemevinde icra edilen önüme bir çığır geldi (tevhit), oturmuş erenler yasını çeker (kerbela ağıtı), insan-ı kamilden ayırma bizi (duaz-ı imam) ve kalu beladan beri semahı önemli yerlere sahiptir. Ali Büyükşahin dedenin yönetiminde, İmam İlik icrasında gerçekleştirilen cem kış ayında yapılmasına

rağmen yöre sakinleri büyük ölçüde katılım sağlamıştır. Adıyaman semahları ağırlama, yürütme ve yeldirme bölümü olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır.

Semaha başlanmadan önce canlar, sağ elini kalbinin üzerine korlar ve dede'den rızalık aldıktan sonra semaha başlanır. İlk olarak semahın ağırlama bölümü olur. Bu bölümde deyişin ritmine ayak uydurup senkronize olarak hareket edilmesi amaçlanır. Semah dönen canlar kollarını açıp dairesel hareketler yaparak kendi çevresinde dönerler. Yarım dairesel el hareketleriyle ilerlenen semahta sağ ayakla beraber sağ el, sol ayakla beraber sol el hareket eder. Diz kırıp duraksama yapılıp aynı figür tekrarlanır. Dedenin önünden geçerken dairesel olan hareket kısıtlanır. Dedeye sırt dönmek için dairesel hareketler yerini sadece el hareketlerine bırakır. Semah çeken canların yüzü dedeye dönük şekilde olur. Dede makamını geçtikten sonra tekrardan dairesel bütünlük sağlanarak semaha devam edilir.

İkinci bölüm olan yürütme bölümünde geçiş hissini verilmesi için Zakir tekrar kısmında yavaşlar ve girişi verir. Ardından metronomu biraz daha arttırır. Semahın yeni hızına uyum sağlayan canlar bu bölümde önce sağ elini kalbinin üstüne, sol elini de sırtlarına korlar. Ardından sol elini kalbinin üzerine, sağ elini sırtlarına koyup kendi etrafında dönerler. Dönerken birbirleriyle temas etmezler.

Üçüncü bölüm olan Çark-1 Pervaz bölümüne geçildiğinde metronom hızlanır ve bitişi gelindiği hissettirilir. Bu bölümde sağ ayak öne giderken sol el yarım dairesel hareketle iki defa yukarı çıkıp aşağıya iner. Sol ayak öne geldiğinde sağ el yarım dairesel hareketlerle iki defa yukarı çıkıp aşağıya iner. Dedenin postuna yaklaşıldığında sağ el dedeye doğru yöneltilip dudağa doğru getirilir. Burada dedeye niyaz olunur. Dedenin tam önüne gelindiğinde hareketler ağırlaşır ve dairesel hareketler bırakılır. Dedenin önünde dizler kırılıp eğilerek geçilir. Semaha yeni katılacak kişiler olursa dedenin önüne gelip dizlerinin üstüne eğilip başını yere koyup semaha başlar.

Çark-1 pervaz bölümünden sonra tekrardan ağırlama ve yürütme bölümleri alınır. İkinci kez alınan yürütme bölümünden sonra çark-1 pervaz bölümü gelir ve semah bitirilir. Bitiriliş yaparken canların bu hisse kapılması için sözler ve metronom yavaşlar.

Allah Allah

Semahlarınız saf ola, günahlarınız af ola

Hızır yoldaşınız ola

Sarı mecnûn kılavuzunuz ola

Hayır hizmetiniz kabul ola

Hüü ..

Allah Allah

Semahlar saf ola, günahlar af ola

Üçlerin, beşlerin, yedilerin, on ikilerin,

Kırkların şefaati üzerinizde hazır ve nazır ola

Hüü ..

Dede duaları okur ve semahı sonlandırır.

Fotoğraf: Mustafa YÜKSEL Özel Arşivi 2019/BULAM

Ellerin yaptığı yukarı doğru ve aşağı doğru açılması Şaman inancıyla benzerlik göstermektedir. Eller yukarıya doğru çıktığında Gök Tanrı aşağıya doğru indiğinde ise Yer Tanrıyı anımsatır. Şaman dininin devamı olarak da öngörülen Alevilik inancını destekleyici nitelikteki bu figür, her semahta yer edinmektedir.

Alevilerde kutsal olarak kabul edilen “turna kuşu” da semahlarda sembolleştirilmiştir. Kolların açılıp, sağ kolun sol sırt kısmına gidişi, sol kolun sağ sırt kısmına gidişinde turna kuşunun uçuşuna benzerlik gösterilir. Semah ilerleyişi esnasında sekerek hareket edilmesi yine turna kuşundan esinlenmiştir. (Birdoğan, 1995:515)

Semah esnasında avuç içinin yüz kısmına gelmesinde elin ayna görevi görüp yüzü göstermesi ve bu sayede Tanrısal güzelliğin görüldüğü düşünülür. Yani insanın kendi güzelliğini görmesi dolaylı yoldan Tanrısal güzelliği de gördüğünü savunur. (Er, 1998:104)

Bulam yöresinde yapılan cemlerde diğer bölgelerdekinden farklı bir durumla karşılaşılır. Canlar semah yaparken büyük bir halka oluşturup, semah dönmek yerine genelde ikişer kişilik gruplar halinde karşı karşıya semah dönmektedirler. Diğer yörelerde pek görülmeyen bu durumun sebebi olarak “her can karşısındaki insanın aynasıdır. Beraber semah döndüğü kişiyle ruhen, kalben bir ve eşit” olduğu kabul edilir. (Büyükşahin ile yüz yüze Mülakat 10.09.2019)

3.3. Bulam Cemlerindeki Değişlerin Ritmik ve Makamsal Özellikleri

Bulam yöresinde icra edilen semahlar genellikle 2, 4 ve 7 zamanlıdır. 2 ve 4 zamanlı olan değişlerin metronom hızları 70-90 arasında değişiklik göstermektedir. 7 zamanlı değişlerin metronom hızı 280-300 arasındadır. Gösterilen aralık sürecindeki hız farkı değişlerin bölümleri ile alakalıdır. Yürütme ve Çark-ı pervaz bölümlerinde metronomun hızlanması verilen aralık doğrultusundadır.

Alevi müziği üzerine yapılmış çalışmalarda nefes ve değişler incelendiğinde ölçü ve usul açısından farklılık gösterdiği görülür. Değişler genellikle uşşak makamında icra edilmektedir. Uşşak dörtlüsüne buselik beşlisi eklenmesiyle oluşan makam Türk müziğinde de en çok icra edilen makamlar arasındadır.

Eserlere genellikle uşşak dizisinin karar perdesiyle giriş yapılmıştır ve çıkıcı seyir özelliğine sahiptir. Genel olarak eserin akılda kalan tınısı, eser içerisinde en çok kullanılan yeden perdesidir. Diziyi oluşturan sesler pesten tize doğru; düğah, segah, çargah, neva, hüseyini, acem, gerdaniye ve muhayyerdir.

Eserlerin giriş bölümünde cemde bulunan canların dikkatini çekmek ve ceme hazır bulunuşluklarını sağlamak adına serbest bir bölüm vardır. Bu bölümde semahların oyun olmadığı sözlü olarak belirtilir. Genellikle serbest motifte icra edilen ve icra eden Zakir'e göre yer yer farklılık gösteren deyişlerde giriş bölümünden sonra makamın güçlüsü olan neva perdesine gelinir. Durak konumunda olan neva perdesi, seslerin çözüldüğü, rahatlama hissini oluşturduğu eser esnasında söz cümlesinin bittiği perdedir.

Eserlerde hüseyini ve çargah dizisinin beşlileri sıkça kullanılmıştır. Eserin armoni açısından zengin yapan ve kulağı müzikal olarak doyuran bu durumda özellikle hüseyini beşlisinde kalış sağladığı gözlemlenmiştir.

3.4. Yöre İnanç Müziklerinin İcra Edildiği Çalgılar ve Müziksel Analizi

Adıyaman Bulam yöresinde etnik yapı olarak Kürt vatandaşların çoğunlukta olması, müziklerinde de etkisini devam ettirmiştir. Semah ve deyişlerde dillerinin yapısı gereği Kürtçe deyiş ve semahlar olsa da büyük çoğunluğunu Türkçe deyiş ve semahlar oluşturmaktadır. Bunun temel sebebi ise Türkçe'nin herkesin bildiği ortak dil olması ve yeni neslin Kürtçe bilmemesinden kaynaklıdır.

Adıyaman yöresinde eskiden beri Cemlerde en çok saz kullanılırdı. İcra edilen saz genellikle ustalardan öğrenilirdi ve kuşaktan kuşağa aktarılırdı. Kuşaktan kuşağa aktarılan ve Alevilerde gelenekselleşen bu enstrüman notasız bir şekilde icra edilmekteydi ve bir sonraki kuşağa usta çırak ilişkisiyle aktarılmaktaydı. Yani önceki usul ve öğretisi şekli şu an ile hiç alakalı değildir. Hz. Ali'nin bir sözünden yola çıkarak "Çocuklarınızı yaşayacakları zamana göre yetiştirin" bugünün gereği olan notalardan bağımsız kalamayacağımızı biliyoruz. Haliyle Bulam Kasabası ve köylerindeki bağlama çalmaya istekli gençler bağlamayı notalarıyla beraber öğrenmektedirler. (Büyükşahin ile yüz yüze Mülakat 28.07.2019)

Fotoğraf: Mustafa YÜKSEL Özel Arşivi 2019/BULAM

Modernleşme bugün her alanda olduğu gibi müzikte de gerekli payını almıştır. Müzikte var olan bu modernleşme enstrüman öğrenmede notalara geçmekle olmuştur. Nasıl ki sözlü gelenekle günümüze gelen bilgiler birtakım kayıplara uğramışsa, geçmişten günümüze notasız olarak kulaktan kulağa aktarılan eserler de birtakım değişikliklere maruz kalmışlardır. Oysaki evrensel olan notalarla aktarılan eserler hiçbir şekilde eksik veya fazla aktarılmaz. Orijinalinin aynısı sonraki nesile aktarılır. Ayrıca Alevi inancı olan Cemde üç Zakir'in aynı anda cem yürüttüğü zamanlar da mevcuttur. Bu durum da yine aşıklık geleneğiyle çalma ile notalı çalma arasındaki farkı net olarak ortaya koyuyor. Aşıklık geleneğiyle çalınan eserlerde, uzatmalar ve birtakım nüanslar gelişti güzel yapılmaktadır. Bu durum da beraber çalarken birtakım sıkıntıları beraberinde getirmektedir. Birlikte çalan Zakirlerin tam olarak uyum sağlaması zordur. Oysaki notalı olarak çalınan sazda böyle bir problemle karşılaşılmaz.

Alevilik geçmişten günümüze sözlü gelenekle gelmiştir. Sözlü gelenekle gelmesinde en büyük pay şüphesiz ki müziktir. Aleviliğin temelleri müzikle şekillenip sonraki kuşaklara aktarılmasaydı günümüze kadar ulaşamazdı.

Birçok farklı alana hitap eden müzik; karşımıza eğlence unsuru olarak, satış unsuru olarak, siyasi bir unsur olarak veya eğitsel bir unsur olarak farklı işlevlere sahiptir. Müzik bu manada dinde de karşımıza çıkmaktadır. Mesela ezan okunurken dahi belirli makamlarda okunur. Okunan ezanlar beş vaktinde de karşımıza farklı makamlarla çıkar. Alevilikte de insanlar kültürünü akılda daha kolay tutulması sebebinden dolayı müzik kanalıyla bir sonraki nesile aktarmışlardır. (Geçmişten Günümüze Alevilik 1. Uluslararası Sempozyumu, 2013:189-194)

3.5. Bulam Cemlerindeki Methiye-Mersiyelerin Yapısal Özellikleri

Ölen kişinin ardından övgüler dile getiren şiirlere mersiye denir. Vefat eden kişi genellikle belirli bir kitleye dini açıdan önderlik yapmışsa o zata mersiyeler yazılır. Mersiyede söz konusu olan kişinin güzel ahlakından, kimseye kötülük yapmayışından ve insanlara yapmış olduğu iyiliklerden bahsedilir. (Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 2008:131-133)

Topluma yön veren ve önderlik yapan birinin ölümünün ardından duyulan üzüntüler için yazılan manzumelere mersiye denir. Özetleyecek olursak ölen kişi dini önderlik yapan ve dini açıdan önem arz eden birisiyse mersiye, toplumda önem arz eden toplumda önde gelen birisiyse methiyeler yazılır. (Dedekargınoğlu, 2012: 246)

Teması Allah, Peygamber, Halife, Evliya olan şiirler mersiyedir. Konusu Devlet büyüğü, Sadrazam veya Padişah olan şiirler ise methiyedir. Bulam yöresi Alevi müziğinde de methiye ve mersiyelere sıkça yer verilir. Önüme bir çığır geldi adlı deyiş Tevhit örneğidir. Bu deyişte Allah'ın birliğinden bahsedilir. Allah ve Peygamberler övülür.

Mersiye ve Methiyeler bütün yörelerde aynı amaca hizmet ederler. Farklı işleyişleri ve motifleri olsa dahi aynı sonuç çıkar. Duruma göre dil farklılıkları gösterebilir. Bulam yöresinde yapılan methiyelerin büyük çoğunluğu Türkçedir.

Bulam cemlerinde semah ve deyişler içerisinde bahsedilen methiye ve mersiyeler:

İnsanlığın önüne bir yol açıldı. Bu yolun bir ucu kavganın içerisinde. Gönül yoluyla kendini Allah'a adayan arifler, abdalların gönüllerini aç ki içinde neler olduğunu görebilsinler.

Gönül ehli olan bu kişilerin gönlüne gir, hesap yap her zerreden binlerce öğüt al. Varlığın delili olan ay'a, güne bir bak ki Allah'ın gözbebeği Muhammed kutsal ışıklar içinde parlamaktadır. Nasıl ki gün ay'ı tamamlarsa Ali'de Muhammed'i tamamlar. Yardıma gel ya Ali.

Balıklar nasıl ki suya hasretse insanlık da Ali ve Muhammed'e hasrettir. Dergâhta semah dönen müritler Aşk ile Ali'ye hasrettir. Bütün insanlık izlemek için meydana inerler. Herkes kendince bir umut eyler.

Allah'ın kerametleri saymakla bitmez. Balı o verir ancak balı yapan Allah adına arıdır. Allaha kavuşmak arzusu içinde olan insanlık feryat içindedir. Çünkü her varlığın asıl ait olduğu yer Allah'ın yanındır ve bu bolluğun içerisinde hasret ateşi ile insanlık tutuşmaktadır.

Pir Sultanın ey gaziler (Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Mevlâna) sizden insanlık bir ışık bekler. İnsanlığın yüreğindeki İslam aşkının yarası sizler. Müritler dergâhta pirini ister. Tıpkı bülbülün gülün aşkından feryat ettiği gibi.

Dergâhta feryat, figan edip kendinden geçen erenler İmam Hüseyin'in yasını tutarlar. İslamiyet için kanını döken şehitlerin kanı İmam Hüseyin'in kanı kadar kutsaldır. Yezide lanet olsun ki İmam Hüseyin'in başıdır deyip insanlığın geleceğini Mervan'a götürdü.

Fotoğraf: Mustafa YÜKSEL Özel Arşivi 2019/BULAM

OTURMUŞ ERENLER YASINI ÇEKER

2

OTURMUŞ ERENLER YASINI ÇEKER
İMAM-I HÜSEYİN YASIDIR DEYÜ
DURMAYIP AKAR ŞEHİTLERİN KANI
İMAM HÜSEYİN'İN KANIDIR DEYÜ

LANET OLSUN OL YEZİD'İN CANINA
KIYDI YEZİT İMAMLARIN KANINA
KESDİ BAŞINI GÖTÜRDÜ MERVAN'A
İMAM HÜSEYİN'İN BAŞIDIR DEYÜ

HAK ONARSIN OL KEŞİŞİN İŞİNİ
KEŞİŞ GÖRMÜŞ İDİ ONUN DÜŞÜNÜ
YEDİ BİN ALTIN VERD'ALDI BAŞINI
İMAM HÜSEYİN'İN BAŞIDIR DEYÜ

OL GÜZEL PİRİNDEN OLMADI FERMAN
ALİ'NİN DUASI DERTLERE DERMAN
YEDİ OĞLUNU DA ETMİŞTİ KURBAN
İMAM HÜSEYİN'İN BAŞIDIR DEYÜ

PİR SULTAN ABDAL'IM ETTİLER CEFA
UMARIM YEZİTLER SÜRMEŞİN SEFA
TIRAŞ OLMADI MUHAMMED MUSTAFA
İMAM HÜSEYİN'İN BAŞIDIR DEYÜ

2

Söz içeriği

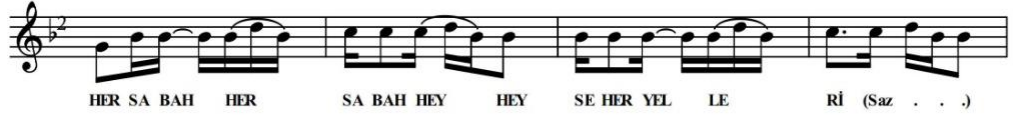
Oturmuş erenler yasını çeker	a	6+5=11
İmam-ı Hüseyin yasıdır deyü	b	6+5=11
Durmayıp akar şehitlerin kanı	c	6+5=11
İmam Hüseyin'in kanıdır deyü	b	6+5=11
Lanet olsun ol Yezid'in canına	a	6+5=11
Kıydı Yezit İmamların kanına	a	6+5=11
Kesdi başını götürdü Mervan'a	a	6+5=11
İmam Hüseyin'in başıdır deyü	b	6+5=11
Hak onarsın ol keşişin işini	a	6+5=11
Keşiş görmüş idi onun düşünü	b	6+5=11
Yedi bin altın verd'aldı başını	a	6+5=11
İmam Hüseyin'in başıdır deyü	b	6+5=11
Ol güzel pirinden olmadı ferman	a	6+5=11
Ali'nin duası dertlere derman	a	6+5=11
Yedi oğlunu da etmişti kurban	a	6+5=11
İmam Hüseyin'in başıdır deyü	b	6+5=11
Pir Sultan Abdal'ım ettiler cefa	a	6+5=11
Umarım yezitler sürmesin sefa	a	6+5=11
Tıraş olmadı Muhammed Mustafa	a	5+6=11
İmam Hüseyin'in başıdır deyü	b	6+5=11

ALİ'DİR
(METHİYE)

DERLENDİĞİ YÖRE: ADIYAMAN/ÇELİKHAN/
Bulam Kasabası
KAYNAK KİŞİ: DENİZ BÜYÜKŞAHİN

DERLEYEN: ALİ AŞKIN

♩ = 80

ALİ'DİR

2

MÜN Kİ RİN KI TA SI HEY HEY HAK TAN KE SİL Dİ (Saz . . .)

NE Sİ Mİ YÜ ZÜL DÜ HEY HEY MAN SUR A SİL Dİ (Saz . . .)

DÜN YA YET MİŞ KE RE HEY HEY DOL DU BO ŞAL Dİ (Saz . . .)

DOL DU RAN MEV LA DIR HEY HEY DO LAN A Lİ DİR (Saz)

SON
D.C.

- HER SABAH HER SABAH HEY HEY SEHER YELLERİ
SEHER YELLERİYLE ESEN ALİ'DİR
- 1) MUHAMMET KILAVUZ HEY HEY MAHŞER YERİNE
İSLAMIN BAYRAĞIN HEY HEY ÇEKEN ALİ'DİR
 - 2) MÜNKİRİN KİTASI HEY HEY HAKTAN KESİLDİ
NESİMİ YÜZÜLDÜ HEY HEY MANSUR ASILDI
DÜNYA YETMİŞ KERE HEY HEY DOLDU BOŞALDI
DOLDURAN MEVLADIR HEY HEY DOLAN ALİ'DİR
 - 3) ABDAL PİR SULTAN'IM HEY HEY ŞAD OLUP GÜLDÜ
KÂBE-İ ŞERİF'TEN HEY HEY BİR NİDA GELDİ
HAKKIN EMRİ İLE HEY HEY DÖRT KİTAP İNDİ
OKUYAN MUHAMMET HEY HEY YAZAN ALİ'DİR

Söz İçeriği

Her sabah her sabah seher yelleri	a	6+5=11
Seher yelleriyle esen' Ali'dir	b	6+5=11
Muhammed kılavuz Mahşer yerine	c	6+5=11
İslamın sancağın çeken Ali'dir	a	6+5=11
Dayanı gör kardaş gönül gücüne	a	6+5=11
Azığın yok mudur ahret göçüne	a	6+5=11
On ik' İmam gibi Cennet içine	a	6+5=11
Ab-ı Kevser ile akan Ali'dir	b	6+5=11
Bindiler Düldüle Şarka gittiler	a	6+5=11
Horasan şehrine akın ettiler	a	6+5=11
Mü'minlerin feryadına yettiler	a	6+5=11
Mervan' Yezid'i basan Ali'dir	b	6+5=11
Nerede arasam hazır bulunur	a	6+5=11
Okur dört Kitabı iyi bilinir	a	6+5=11
Bayram ayı gibi doğar dolunur	a	6+5=11
Seher yelleriyle esen Ali'dir	b	6+5=11
Münkirin gıdası Haktan kesildi	a	6+5=11
Nesimî yüzüldü Mansur asıldı	a	6+5=11
Dünya yetmiş kerre doldu eksildi	a	6+5=11
Dolduran Ali'dir dolan Ali'dir	b	6+5=11

İNSAN- KÂMİLDEN AYIRMA BİZİ

(DUAZ-I İMAM)

DERLENDİĞİ YÖRE: ADIYAMAN/ÇELİKHAN/

DERLEYEN: ALİ AŞKIN

Bulam Kasabası

KAYNAK KİŞİ: DENİZ BÜYÜKŞAHİN

$\text{♩} = 280$

‰

(Saz...)

) İ LA Hİ MUS TA FA MÜR TE ZA HAK KI (Saz...)

) İN SAN- I KÂ MİL DEN A YIR MA Bİ Zİ (Saz...)

) YÜZ YİR Mİ DÖRT BİN EN Bİ YA HAK KI (Saz...)

) İN SAN- I KÂ MİL DEN A YIR MA Bİ Zİ (Saz...)

‰

İLAHİ MUSTAFA MÜRTEZA HAKKI
İNSAN-I KÂMİLDEN AYIRMA BİZİ
YÜZ-İ YİRMİDÖRTBİN ENBİYA HAKKI
İNSAN-I KÂMİLDEN AYIRMA BİZİ

MUHAMMED MEHDİ'DİR ŞAH-I VELAYET
İŞİTİR CİHANİ NURU HİDAYET
NİYAZIMIZ BUDUR HER DEM HER SAAT
İNSAN-I KÂMİLDEN AYIRMA BİZİ

DESTİ-GİRİMİZDİR İMAM-I HASAN
HÜSEYN-İ KERBELA ŞAH-I ŞEHİDAN
İMAM ZEYNEL, İMAM BAKİR ELAMAN
İNSAN-I KÂMİLDEN AYIRMA BİZİ

SİDKİ YA DÜNYAYA EYLEME HEVES
RUH PERVAZ EDİP DE KALIR BU KAFES
YA İLAHİ EVVELAHİR SON NEFES
İNSAN-I KÂMİLDEN AYIRMA BİZİ

CAFER SADIK CÜMLEMİZİN SERVERİ
MUSA KAZİM, RIZA YOLUN REHBERİ
MEDET MÜRVEZ TAKİ, NAKİ, ASKERİ
İNSAN-I KÂMİLDEN AYIRMA BİZİ

Söz içeriği

İlahi Mustafa Murteza hakkı	a	6+5=11
İnsan-ı kamilden ayırma bizi	b	6+5=11
Yüz-i yirmidörtbin Enbiya hakkı	a	6+5=11
İnsan-ı kamilden ayırma bizi	b	6+5=11
Desti-girimizdir İmam-ı Hasan	a	6+5=11
Hüseyn-i Kerbela Şah-ı şehidan	a	6+5=11
İmam Zeynel, İmam Bakır el aman	a	6+5=11
İnsan-ı kamilden ayırma bizi	b	6+5=11
Cafer Sadık cümlemizin serveri	a	6+5=11
Musa Kazım, Riza yolun rehberi	a	6+5=11
Medet mürvet Taki, Naki, Askeri	a	6+5=11
İnsan-ı kamilden ayırma bizi	b	6+5=11
Muhammed Mehdi'dir şah-ı velayet	a	6+5=11
İşitir cihani nuru hidayet	a	6+5=11
Niyazımız budur her dem her saat	a	6+5=11
İnsan-ı kamilden ayırma bizi	b	6+5=11
Sıdkı'ya dünyaya eyleme heves	a	6+5=11
Ruh pervaz edip de kalır bu kafes	a	6+5=11
Ya ilahi evvel ahir son nefes	a	6+5=11
İnsan-ı kamilden ayırma bizi	b	6+5=11

SONUÇ

“İnanç Müziği Etnolojisi Çerçevesinde Adıyaman İli Bulam Kasabasında Alevi İnanç Müziği Geleneği” isimli çalışmada Adıyaman ili, Çelikhan ilçesi, Bulam Kasabasına yerleşen Alevilerin inanç müziği üzerine çalışılmıştır.

Çalışmada ağırlık noktası bölgedeki Alevi inanç müziğinin genel özellikleri olduğu için, öncelikle Aleviliği kültürel ve müziksel anlamda ele almak için ikinci bölüm oluşturulmuştur. Adıyaman İlinin tarihsel yapısından bahsedilmiştir. Çelikhan İlçesi ve Bulam Kasabasının tarihsel, kültürel, coğrafi ve geçimsel yapısı anlatılmıştır. Bölgede bulunan Alevi ocaklarına ve dağılım alanlarına değinilmiştir. Bulam bölgesin kültürel ve müziksel anlamda genel Alevilik ritüellerine bağlıdır. Anadolu Alevilik inanişına mensup olduğu saptanmıştır.

Üçüncü bölümde Bulam Kasabasının civar il ve ilçelerden ayrılan nitelik ve özelliklerinin, müziksel anlamdaki özelliklerine odaklanılmıştır. Bölgede gerçekleştirilen semahlar gerçeğine en yakın olarak notaya alınmıştır.

Adıyaman’da semah dönen canlar genellikle gündelik kıyafetleriyle semaha katılırlar. Giyimlerinin temiz olmalarına önem gösterirler. Kıyafetlerinin tek düzen ve folklorik olmamasına önem verirler. Bunun sebebi ise yaptıklarının kendi ibadetleri olduğu ve oyun dans sergilemedikleri belirtilir.

Alevilik inanç ritüelinin bir parçası olan on iki erkan Bulam Kasabası alevileri için de oldukça önemlidir. On iki imamlarla bağdaştırılan on iki hizmet sembolik olarak da olsa bütün cemlerde yapılmaktadır.

Alevilik sözlü geleneğin ürünü olduğu için sonraki kuşaklara aktarımı müzik vasıtasıyla olmaktadır. Bu manada en önemli faktör bağlamadır. Bağlama Aleviliğin sembolü haline gelmiştir. Fakat Adıyaman’da bu durum biraz farklıdır. Semahlarda bağlama yerine cura kullanılmıştır. Koşurma geleneği yoktur.

Sözlü gelenek yoluyla aktarılan Alevilikte ozanlar çok kritik yerlere sahiptirler. Çünkü yazılan eserler hem akılda kalıcı olmalı hem de Alevilik kültürünü işlemelidir. Bu yörede sözlü geleneğin aktarım dili Kürtçedir. Malatya, Sivas, Elazığ gibi yakın yörelere göre farklılık gösteren bu durum; semah ve deyiş dillerinde de etkisini göstermiştir. Deyiş ve semahlarında Kürtçe de kullanılmıştır.

Ritimler çevre illere farklı olarak tek parçalı ve solo ağırlıklıdır. Buna nazaran sözler daha derin yapıya sahiptir. İnanç müziği olarak arı olan bu yörede, semahlar trans ve zikir formunda olduğu gözlemlenmiştir.

Adıyaman alevi müziğinde Alevi kültürünün kurallarını eserlerine konu alan nefesler, genellikle Ağır düyek (8/4), Aksak (9/4), Bektaşî Raksı (16/4), Curcuna (10/8, 10/16), Devrihindi (7/8, 7/4), Düyek (8/8), Müsemmen (8/8), Raks ayağı(9/8), Raksan (15/8), ve Yürük Semai (6/8) usulleri görülmektedir. Alevilerin yol erkanlarını ve kurallarını anlatan deyişler 4, 6, 8 ve 10 zamanlı ölçüler çoğunlukla kullanılır.

Adıyaman Bulam'da yaşayan Aleviler farklı köken ve kültürlerden gelmişlerdir. Tunceli'den Adıyaman Kahta'ya daha sonra da Adıyaman Bulama göç eden bu kavim oldukça köklü bir geçmişe sahiplerdir. Uzunca bir süre beraber yaşamalarına rağmen problemsiz bir hayat süren Bulam Kasabasında en büyük pay şüphesiz ki Alevi dedelerindedir. Ehlibeyt soyundan gelen ve kardeşler arasında özenle seçilen dedeler; topluma her zaman yol göstermişlerdir. İncelemeye aldığımız yörenin dedesi Ali Büyükşahin de kasaba halkının bütün sorunlarıyla ilgilenmiş, cemlerini yönetmiştir. Yakın lokasyonlardaki Alevi köylerine de istenildiği takdirde dedelik yapmıştır.

Bulam yöresinde yapılan cemlerde diğer bölgelerdekinden farklı bir durumla karşılaşılır. Canlar semah yaparken büyük bir halka oluşturup, semah dönmek yerine genelde ikişer kişilik gruplar halinde karşı karşıya semah dönmektedirler. Diğer yörelerde pek görülmeyen bu durumun sebebi olarak “her can karşısındaki insanın aynasıdır. Beraber semah döndüğü kişiyle ruhen, kalben bir ve eşit” olduğu kabul edilir. Bu da hem Aleviliğin genelinde olan eşitlik ilkesini bölgede kanıtlar nitelikteki karşılığıdır.

KAYNAKÇA

Alevilik Araştırmaları Dergisi (2017)

AKSÜT, Hamza (2012), Aleviler, Ankara: Yurt Kitap Yayınları

BAYRAK, Mehmet (2002), Kürt Müziği, Dansları ve Şarkıları, Ankara: ABC Yayınları

BAYRAK, Mehmet (2004), Orta Çađ'dan Modern Çađ'a Alevilik, Ankara: ABC Yayınları

BİRDOĞAN, Nejat (1995) Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımı, İstanbul: Mozaik Yayınları

ÇAKMAK, Yalçın (2016) Kızılbaşlık, Alevilik, Bektaşilik, İstanbul: İletişim Yayınları

DEDEKARGINOĞLU, Hüseyin (2012) Dede Garkın Süređinde Cem, Ankara: Yurt Kitap Yayınları

DEMİR, Ekrem (2011) Adıyaman Şehrinin Yerleşimi, Nüfusu ve Ekonomik Yapısı, Adıyaman: Yurt Ansiklopedisi Yayınları

ER, Piri (1998) Anadolu Aleviliğinde Semah ve Oyun Kavramları Üzerine, Türk Halk Kültürü Araştırmaları, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları

Geçmişten Günümüze Alevilik 1. Uluslararası Sempozyumu (2013)

Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi (2001)

İPEK, Yasin (2014), Şiadan Kızılbaşlığa Türklerde Alevilik, İstanbul, Ekim Yayınları

KARA, Bülent (2014), Adıyaman Tarihi ve Kültürü Üzerine, Konya: Yurt Ansiklopedisi Yayınları

MUSTAN DÖNMEZ, Banu (2014), Alevi Müzik Uyanışı, Ankara: Gece Kitaplığı-Yason Yayınları

MUSTAN DÖNMEZ, Banu (2014), Müziğin Kökeni Üzerine, Ankara: Yason Yayınları

SAY, Ahmet (2010), Müzik Ansiklopedisi

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (2008)

TOZLU, Necdet (2013), Adıyaman Efsaneleri, Erzincan: Yurt Ansiklopedisi Yayınları

ÖZKAN, Süleyman (2016), Kumaha Devleti Kommagene'nin İzleri, Adıyaman: Adıyaman Tanıtma Vakfı Yayınları

ÖZTÜRK, Ünsal (2013) Alevilerin Büyük Sırrı, Ankara: Yurt Kitap Yayınları

ÖZTÜRK, Said (2008) Osmanlı Döneminde Adıyaman'ın Sosyal ve Ekonomik Özellikleri, İstanbul: Vakfı Yay Yayınları

YILDIZ, Harun (2014), Anadolu Aleviliği, Ankara: Ankara Okulu Yayınları

YAĞINLI, Ahmet Akil (2013), Adıyaman Merkez Ağzı ve Kültürü, İstanbul

GÖRÜŞME YAPILAN KİŞİLER:

BÜYÜKŞAHİN, Ali (74), İnşaat Mühendisi, Adıyaman, (2017-2018)

BÜYÜKŞAHİN, Deniz (43), Mali Müşavir, Adıyaman, (2018-2019)

HAMAMCI, Anıl (26), Avukat, Malatya, (2018-2019)

GÜNAY, Nihat (29), İnşaat Mühendisi, Adıyaman, (2018)

GÜNDÜZ, Eser (36), Müzik Öğretmeni, Tunceli, (2019)

METE, Abubekir (46), Coğrafya Öğretmeni, Adıyaman, (2019)

İLİK, İmam (34), Çiftçi, Adıyaman, (2019)

ÇALIŞ, Hasan (52), Cemevi Görevlisi, (2019)

YÜKSEL, Mustafa (37), Cemevi Kameramanı, (2019)

EKLER

No 1: Cem esnasında çerağı görevini yaparken:

Fotoğraf: Mustafa YÜKSEL zel Arşivi 2019/BULAM

No 2: Cem esnasında ferraş görevini yaparken:

Fotoğraf: Mustafa YÜKSEL Özel Arşivi 2019/BULAM

No 3: Adıyaman Bulam yöresi Alevi dedeleriyle röportaj

Fotoğraf: Mustafa YÜKSEL Özel Arşivi 2019/BULAM

No 4: Yöre halkı Cem yaparken:

Fotoğraf: Mustafa YÜKSEL Özel Arşivi 2019/BULAM

No 5 :Yöre halkı yöresel kıyafetleriyle Cem yaparken:

Fotoğraf: Mustafa YÜKSEL Özel Arşivi 2019/BULAM